

SALGIN HASTALIKLAR (PANDEMİ) SEBEBİYLE DEVLETLERİN UYGULADIKLARI LİMAN KISITLAMALARININ ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Evaluation of Port Restrictions Imposed by States Due to the Infectious Diseases (Pandemic) in Terms of Public International Law

Dr. Öğretim Üyesi Sezercan BEKTAŞ*

Özet: Salgın hastalıkların önlenmesine ilişkin tedbirler kapsamında kıyı devletlerinin limanlarında alacakları tedbirlerin nitelikleri Dünya Sağlık Örgütü tarafından hazırlanan 2005 tarihli Uluslararası Sağlık Tüzüğü'nde ve diğer bazı uluslararası düzenlemelerde belirlenmiştir. Devletlerin tam egemenlik yetkilerini kullandıkları iç sularında yabancı devlet tabiiyetindeki gemilere uygulayacakları uluslararası hukuktan kaynaklanan bu kurallar, salgın döneminde devletin egemenlik yetkilerini de kısıtlamaktadır. Koronavirüs (Covid-19) salgını (pandemisi) sürecinde bazı kıyı devletlerinin egemenlik yetkileri kapsamında limanlarını yabancı devlet gemilerine tamamen kapatması, ayrımcı kısıtlamalar getirmesi, tehlike altındaki yolculara yardım etmemesi gibi uygulamaları uluslararası toplum tarafından tepki ile karşılanmıştır. Bu tipteki ağır liman kısıtlaması uygulamalarının, uluslararası hukuk tarafından kıyı devletlerine yüklenen bazı yükümlülüklerin ihlali anlamına gelmektedir. Ayrıca kıyı devletlerin salgın döneminde getirdiği ağır liman kısıtlamaları gemide bulunan yolcu ve mürettebat açısından da bazı insan hakları ihlallerini peşinden getirmektedir. Özellikle, yaşam hakkı, seyahat hürriyeti, özgürlük ve güvenlik hakkı ve özel hayatın gizliliği kapsamında gerçekleşen ihlaller, insan haklarını koruyan uluslararası sözleşmeler karşısında kıyı devletlerinin sorumluluklarını da doğurmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İç sular, Limanlar, Salgın, Uluslararası Sağlık Tüzüğü ve Dünya Sağlık Örgütü

Abstract: The qualifications of the measures to be taken in the ports of the coastal states within the scope of the measures for the prevention of epidemics are determined in the 2005 International Health Regulation prepared by the World Health Organization and some other international regulations. These rules, which stem from international law that states apply to the ships of foreign state in their internal waters, where they use their full sovereign powers, also restrict the sovereign powers of the state during the pandemic period in the coronavirus (Covid -19) pandemic period, some of the coastal states' applications, such as the closure of their ports to foreign state ships, introducing discriminatory restrictions, and not helping endangered passengers, were responded by the international community. This type of severe port restriction implies means a violation of certain obligations on coastal states by international law. On the other hand, heavy port restrictions brought by the coastal states during the epidemic period also bring some human rights violations in terms of passengers and crew on board. In particular, the right to life, freedom of travel, the right to liberty and security, violations within the scope of the privacy of private life, also give rise to the responsibilities of the coastal states against international conventions that protect human rights.

Keywords: Internal water, Ports, Pandemic, International Health Regulation and World Health Organization

* Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi, sezercanbektas@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7395-5375.
Makale Geliş Tarihi: 29/05/2020, Makale Kabul Tarihi : 23/06/2020

GİRİŞ

Çin'in Hubei eyaletinin Wuhan¹ kentinde vahşi hayvan pazarlarından çıktığı iddia edilen ve salgın haline dönüşen Koronavirüs (Covid-19) hastalığının² yayılması sebebiyle Dünya Sağlık Örgütü (*World Health Organization*) (DSÖ), 11.03.2020 tarihinden itibaren bu hastalığı salgın (*pandemi*) olarak ilan etmiştir.³ Devletler, DSÖ'nün pandemi kararının ilanını takip eden iki aylık süreç içerisinde hava, kara ve deniz sınırlarının kapatmaya varan tedbirler uygulamışlardır. Örneğin, 25 Şubat 2020 tarihinde *MSC Meraviglia* isimli yolcu gemisinin, gemide şüpheli Koronavirüs (Covid-19) vakiası olduğu için Jamaika ve Cayman Adaları limanlarına girişine izin verilmemiştir. Aynı şekilde *Westerdam* isimli geminin de Japon limanlarına; *Silver Explorer*, *Azamara* ve *Celebrity Eclipse* isimli gemilerin de Mart 2020'de ayında Şili ve Peru limanlarına girişi reddedilmiştir.⁴

Devletlerin, tedbir olarak almış oldukları bu tip liman kısıtlama kararları⁵ ve bu kararlara dayalı yapılan uygulamalar özellikle uluslararası ticaretin ana gövdesini oluşturan denizcilik sektöründe olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Kısıtlamaların gemi sahipleri ve işletmecilerine verdiği ekonomik zarar bir kenara gemi mürettebatına getirdiği ağır yük gün geçtikçe de artmaktadır.⁶

Uygulanan liman kısıtlamaları sebebiyle Uluslararası Denizcilik Örgütü (*International Maritime Organization*)⁷ (UDÖ) ve DSÖ tarafından

¹ “Wuhan, Çin'in Hubei eyaletinin yönetim merkezi 8494 km² ile en büyük şehridir. Şehir Yangtze ve Han nehirlerinin kavşağında yer almaktadır. <http://english.wh.gov.cn/> (Çevrimiçi, e.t.: 06.05.2020).

² Koronavirüs Hastalığı 2019'un kısaltılması olan Covid – 19 ismi 11.02.2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından duyurulmuştur. Duyuru için bkz. https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200211-sitrep-22-ncov.pdf?sfvrsn=fb6d49b1_2. (Çevrimiçi, e.t.: 06.05.2020); Koronavirüs Hastalığı 2019 (Covid – 19) salgınına sebebiyet veren virüs Uluslararası Virüslerin Taksonomisi Komitesinin (The International Committee on Taxonomy of Viruses) [ICTV] alt komitesi olan Coronaviridae Çalışma Grubu tarafından “Şiddetli Akut Solunum Sendromu Koronavirüs 2” kısaltması (SARS-CoV-2)'dir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://talk.ictvonline.org/> (Çevrimiçi, e.t.: 06.05.2020).

³ Duyuru metni için bkz. <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020> (Çevrimiçi, e.t.:06.05.2020).

⁴ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <https://zomad.eu/fr/2020/04/10/a-wave-of-port-denials-in-the-face-of-the-covid-19-pandemic/> (Çevrimiçi, e.t.: 06.05.2020)

⁵Koronavirüs (Covid-19) salgını sebebiyle devletlerin güncel liman kısıtlamalarına ilişkin bkz. <https://www.wilhelmsen.com/ships-agency/campaigns/coronavirus/coronavirus-map/> (Çevrimiçi, e.t.: 06.05.2020).

⁶ Miron, Alina, “Port Denials and Restrictions in Times of Pandemic: Did International Law Lose its North Star?”, EJIL: Talk!, (22.04.2020), < <https://www.ejiltalk.org/port-denials-and-restrictions-in-times-of-pandemic-did-international-law-lose-its-north/>> (Çevrimiçi, e.t.: 06.05.2020).

⁷ Örgüt hakkında bilgi için bkz. <http://www.imo.org/en/About/Pages/Default.aspx> (Çevrimiçi, e.t.: 06.05.2020).

09.03.2020 tarihinde ortak bir açıklama yapılmıştır.⁸ Bu açıklamada, liman kısıtlamalarında tüm yolcular için uygun tedavi ilkelerinin uygulanması ve liman girişinde gemi ve mürettebata yönelik gereksiz kısıtlamalardan veya gecikmelerden kaçınılması gerektiği belirtilmiştir. Alınacak tedbirlerde bireylerin onuruna, insan haklarına saygı gösterilmesinin esas olduğu ve özellikle bayrak ve liman devlet idareleri ve denetim/kontrol unsurları, denizcilik şirketleri, gemi kaptanları, mevcut salgın sürecinde, yolcuların gemiye biniş ve inişlerini, kargo operasyonlarının gerçekleştirilmesini, gemilerin onarım ve bakım için tersanelere girip çıkabilmesini, malzeme ve malların yüklenebilmesini ve mürettebatın değiştirilebilmesini sağlamak için işbirliği içerisinde olmaları gerektiği ifade edilmiştir.

Bu kapsamda makalemizde, Koronavirüs (Covid-19) hastalığına karşın devletlerin almış olduğu liman kısıtlama kararlarının uluslararası hukuk dâhilinde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede makalemizde öncelikle limanlar üzerinde devletlerin egemenlik yetkileri inceleme konusu yapılmış; salgın dönemlerinde devletlerin bu egemenlik yetkilerinin uluslararası düzenlemelerdeki sınırları incelenmiştir. Makalemizin bu bölümünde özellikle pozitif düzenlemelerin incelenmesi amaçlanmıştır. Makalemizin son bölümünde ise devletlerin salgın karşısında uygulayacakları tedbirlerin insan hakları açısından değerlendirilmesi yapılmıştır.

I- LİMAN KAVRAMI VE DEVLETLERİN LİMANLARI ÜZERİNDEKİ EGEMENLİK YETKİLERİ

A- LİMAN KAVRAMI VE LİMANLARIN TABİ OLDUĞU HUKUKİ REJİM

Gemilerin uğramasına ve barınmasına uygun olan, doğal olarak oluşmuş ya da insan marifetiyle inşa edilen yerler liman olarak tanımlanabilir.⁹ Limanlar, gemilerin uğraması ve barınması amacıyla kullanılmakta ve inşa edilmektedir. Böylece deniz taşımacılığı veya seyrüsefer ihtiyaçları güven içerisinde karşılanabilecektir.¹⁰ Limanlara

⁸ Açıklama metni için bkz. http://www.imo.org/en/MediaCentre/HotTopics/Documents/Joint%20Statement_COVID-19.pdf (Çevrimiçi, e.t.: 06.05.2020); Açıklamanın Türkçe metni için bkz. <https://www.denizticaretodasi.org.tr/tr/sirkuler/yeni-koronavirus-salginina-mudahale-konusunda-imo-ve-who-ortak-aciklamasi-hk-11574> (Çevrimiçi, e.t.: 06.05.2020).

⁹ Meray, Seha L., *Devletler Hukukuna Giriş* – Cilt 1, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1968, s.366; ÖZMAN, M. Aydoğan, *Deniz Hukuku –I*, Turhan Yayınevi, Ankara, 2006, s.248; Kuran, Selami, *Uluslararası Deniz Hukuku*, Beta Yay., İstanbul, 2014, 4.Baskı, s.37.

¹⁰ Meray, s.366; Kuran, s.37; Özman, *Deniz Hukuku - I*, s.249: “09.12.1923 tarihli Deniz Limanlarının Uluslararası Rejimine İlişkin Sözleşme ve Statü “deniz gemilerinin normal olarak uğrak yaptığı ve dış ticaret için kullanılan bütün limanlar, bu Statü anlamında deniz limanı kabul edilecektir” (mad.1)”

giriş ve çıkış rejiminin belirlenebilmesi için limanlar, ticaret limanları ve askeri limanlar olarak tasnif edilmektedir¹¹. Yabancı gemilerin limanlara giriş ve çıkışını rejimini belirleyen diğer bir faktör ise gemilerin niteliğidir. Yabancı geminin; ticaret gemisi¹², savaş gemisi¹³ ya da devletin hizmetine tahsis edilmiş gemi¹⁴ olması limanlara giriş ve çıkış rejimini değiştirecektir;¹⁵ ancak limanların bulunduğu deniz alanına göre kıyı devletinin yetkilerinin öncelikle belirlenmesi gerekmektedir.

1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinin (BMDHS)¹⁶ iç suları düzenleyen 8/1.maddesi¹⁷ kapsamında deniz alanlarını ölçülmeye başlandığı düz esas hattın¹⁸ kara yönünde kalan kısmındaki deniz alanları “iç sular” olarak tanımlanmaktadır.¹⁹ Düz esas hat yöntemine başvuru mercan adalarında veya serpiştirilmiş kayalıklara sahip adalarda, akarsu ağzlarında, körfezlerde²⁰, sular

¹¹ Özman, Deniz Hukuku - I, s.251.

¹² 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu m.931/2: “Suda ekonomik menfaat sağlama amacına tahsis edilen veya fiilen böyle bir amaç için kullanılan her gemi, kimin tarafından ve kimin adına veya hesabına kullanılırsa kullanılsın “ticaret gemisi” sayılır.” (RG.14.02.2011;27846).

¹³ Meray, s.376: “(...) Harp gemisi terimi ile bir Devletin deniz kuvvetlerine ait ve tabiiyetinde bulunduğu bu Devletin deniz harp alametlerini sarıh şekilde taşıyan gemiler anlaşılmaktadır. Gemilerin kaptanı bu Devletin hizmetinde olmalı, adı deniz harp filosu subayları listesinde bulunmalı ve tayfaları [askeri] disiplin kaidelerine tabi olmalıdır.”

¹⁴ Meray, s.377: “(...) Harp gemisi olmamakla beraber ticaret gemisi de sayılmayan, “ticari olmayan bir faaliyet için tahsis edilmiş Devlet – gemileri de” vardır: mesela Devlet başkanlarının gezinti gemileri, yatları, kablo gemileri, posta gemileri, hastane gemileri gibi”.

¹⁵ Bkz. “I-B-1” No.lu başlık.

¹⁶ BMDHS’nin İngilizce metni için bkz. https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf (Çevrimiçi, e.t.: 07.05.2020); BMDHS’nin Türkçe metni için bkz. Özman, M. Aydoğan, *Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, 1984.

¹⁷ BMDHS m.8/1: “IV. Kısım saklı kalmak şartıyla, karasuları esas hattının berisinde kalan sular, devletin iç sularına dâhildir.”

¹⁸ Düz esas hat için bkz. BMDHS m.7.

¹⁹ Shaw, Malcolm, N., *Uluslararası Hukuk*, Çev.: Ed.: İbrahim Kaya, Tüba Yayınları, Ankara, 2018, s. 395; Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri - 2. Kitap*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005, s.302; Aksar, Yusuf, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II*, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2019, s.34; Tanaka, Yoshifumi, *The International Law of the Sea*, Cambridge University Press, 2012, s.77; Baykal, Ferit Hakan, *Deniz Hukuku Çalışmaları*, Alfa Yay., İstanbul 1998, s.11; Sur, Melde, *Uluslararası Hukukun Esasları*, Beta Yay., İstanbul, 2019, s.344; Kuran, s.33; Özman, *Deniz Hukuku - I*, s.247; Ertuğrul, Ümmühan, “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine Göre Kıyı Devletinin Egemen Hakları”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.21, S., 2017, s. 48.

²⁰ Körfezlerin iç sular rejimine girebilmesi için BMDHS’nin 10.maddesine belirtilen şartlara sahip olması ya da bu şartlar aranmaksızın “tarihi körfez” statüsünde bulunması gereklidir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Pazarcı, s.305; Shaw, s.399; Meray, s.373; Baykal, s.14; Kuran, s.37; Bozkurt, Enver/Poyraz, Yasin/Erdal Selcen, *Devletler Hukuku*, 10.Baskı, Legem Yay., Ankara 2018, s.100; Özman, *Deniz Hukuku - I*, s.223.

çekildiğinde ortaya çıkan yükseltilerde, çok girintili çıkıntılı kıyılarda, kıyılara çok yakın bir adalar dizisi bulunması durumunda²¹, doğal özellikleri nedeniyle kıyı çizgisinin çok değişken olduğu yerlerde, kapalı denizler²² ile iç denizlerde²³ ve düz esas hatlar yönteminin uygulandığı diğer durumlarda bu hatların berisinde kalan su alanları iç sular rejimine girebilmektedir.²⁴ Limanlar da kıyı devletlerinin iç sular rejimine dâhil yerlerdendir.²⁵

BMDHS'nin limanları düzenleyen 11.maddesine göre, *"Karasularının sınırlandırılması amacı ile bir liman sisteminin ayrılmaz parçasını oluşturan daimi tesislerden açık denize doğru en uçtakiler sahilin bir parçası olarak kabul edilir. Sahilin açığındaki tesisler ve sun'i adalar, daimi liman tesisleri olarak kabul edilmeyecektir."* Bu hüküm kapsamında liman sistemi dâhilinde ve limanın ayrılmaz parçası olan sürekli tesislerden açık denize doğru en uçtaki noktalar düz esas hattının başlangıç ve bitiş noktalarını oluşturacaklardır. Bu hattın açığındaki tesisler ve sun'i adalar liman tesisi kabul edilmeyecektir. Bu hattın kara yönünde kalan alanındaki denizalanı ise iç sular rejimine tabi olacaktır.²⁶

BMDHS'nin 8/2.maddesine göre *"7.maddede belirtilen yönetime uygun olarak tespit edilen düz esas hat, daha önce iç su olarak kabul edilmeyen suları iç sulara dâhil ettiği takdirde, işbu Sözleşmede öngörülen zararsız geçiş hakkı bu sulara da uygulanacaktır."* Böylece, BMDHS'yi kabul etmesi ile birlikte kıyı devletinin düz esas hat yöntemi ile daha önce iç sular rejimine dâhil olmayan bir alanı iç sular rejimine katması halinde bu alanda BMDHS'de öngörülen zararsız geçiş hakkı uygulanacaktır. Kıyı devletinin iç sulara tam egemenliğinin bulunduğu BMDHS'de teyit edilmişken bu alanda zararsız geçiş hakkının verilmesi tartışmalara sebebiyet vermektedir.²⁷

Bu noktada gemiler için önemli olan *demir yerlerine* de değinmek gerekmektedir. Demir yerleri, limanlar gibi daimi tesisler içermese de gemilerin yük ve yolcu almasına, boşaltılmasına demirlemesine tahsis

²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Tekin Apaydın, Deniz, "Düz Esas Hatların Belirlenmesinde Adaların Rolü: Adalar Saçağı Bilmecesi", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C.25, S.2, 2019, ss.565-589

²² Meray, s.366-367: "Kapalı denizler, tamamen bir veya birkaç Devletin toprakları ile çevrili geniş su parçalarıdır. (...) Mesela 26 Şubat 1921 Moskova andlaşması ile İran ve Sovyetler Birliği Hazer denizinin statüsü(...)"

²³ Meray, s.367: "Sahilleri aynı Devlete ait ve genişliği karasuları genişliğinin iki mislinden az olan boğazla açık denize bağlı bir denizin kıyıları da aynı Devlete ait ise, bu deniz, bir "iç deniz" sayılmaktadır. (...) Bir boğazla açık denize bağlı bulunan iç deniz örneği, Karadeniz'e Kerç boğazı ile birleşen Azak denizidir."

²⁴ Pazarıcı, s.302.

²⁵ Meray, s.366; Pazarıcı, s.306; Tanaka, s.77; Özman, *Deniz Hukuku - I*, s.248; Kuran, s.37.

²⁶ Pazarıcı, s.306; Baykal, s.21; Kuran, s.38.

²⁷ Aksar, s.35; bu alandaki tarihsel haklar kapsamında bilgi için ayrıca bkz. Simons, Clive R., "Historic Waters in The Law of the Sea", Martinus Nijhoff Publishers 2008, s.64; ayrıca tarihi suların tanımı için bkz. Ertuğrul, a.g.m., s.49, d.pn.36.

edilmiş yerlerdir.²⁸ BMHDS'nin 12.maddesine göre, “Normal olarak tamamen veya kısmen karasularının dış sınırının ötesinde kalan demir yerleri, mutaden gemilerin yükleme, boşaltma ve demirlemesinde kullanıldığı takdirde karasularının parçası olarak kabul edilirler.” Bu kapsamda limanların ötesinde bulunan demir yerleri karasuları rejimine dâhildir. Karasularının dış sınırlarının ötesinde kalan demir yerleri ise, mutad olarak gemilerin yükleme, boşaltma ve demirlemesinde kullanılıyorsa karasularının parçası olarak kabul edileceklerdir.²⁹

B- LİMANLAR ÜZERİNDE KIYI DEVLETİNİN YETKİLERİ

BMDHS'nin 2/1.maddesi uyarınca, “Sahildar devletin egemenliği kara ülkesinin ve iç sularının ötesinde ve bir takımada devleti söz konusu olduğunda, takımada sularının ötesinde karasuları denilen bir bitişik deniz bölgesine kadar uzanır.” Bu hükme göre limanlar da iç sular rejimine tabi olduğundan bu deniz alanında kıyı devletinin ilke olarak tam egemenliğinin bulunduğu kabul edilmektedir.³⁰ Tam egemenlik hakkı kapsamında kıyı devleti limanlarına yabancı gemilerin giriş ve çıkışlarını düzenleyebilir.³¹ Bu husus Uluslararası Adalet Divanının (UAD) *Nikaragua-Honduras davası* kararında açıkça teyit edilmiştir.³² Uluslararası uygulamada öncelikle askeri limanlar, kıyı devleti tarafından yabancı devlet tabiiyetindeki gemilere kapatılabilir.³³

Ticari limanlar konusunda da kıyı devletlerinin yabancı gemilerin limana giriş çıkış ile ilgili tam egemenlik hakları bulunmasına karşın, uluslararası deniz ticaretinin zorunluluğu sebebiyle, yaptıkları uluslararası antlaşmalarla, diğer devletlere bazı haklar tanıdıkları görülmektedir.³⁴ Özellikle limanlarla ilgili olan 09.12.1923 tarihli “Deniz

²⁸ Meray, s.366; Tanaka, s.84; Baykal, s.21.

²⁹ Tanaka, a.g.e., s.84; Baykal, s.21.

³⁰ Meray, s.374; Pazarıcı, s.307; Tanaka, s.77; Kuran, s.38.

³¹ Tanaka, a.g.e., s.80; Karan, Hakan “Kıbrıs Ekseninde Uluslararası Deniz Hukuku Bakımından Ticaret Gemilerinin Yabancı Limanlara Uğraması”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.1, S.1, 2010, s.58.

³² *Militarv and Puramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*. Merits, Judgment. ICJ Reports 1986, s.101, Para.213: “(...) Aynı zamanda kıyı devleti, bu alandaki egemenliği sayesinde, limanlara giriş çıkışı düzenleyebilir.”; Tanaka, s.80; Özman, *Deniz Hukuku - I*, s.252.

³³ Meray, s.375; Özman, *Deniz Hukuku -I*, s.251; Kuran, s.39; Bozkurt/Poyraz/Erdal, s.100.

³⁴ Meray, s.374: “(...) Mesela 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşmasına ek Ticaret Mukavelenamesinde, 9 uncu madde I inci fıkra şöyledir: “Türkiye, aynı hususta kendisine muameleyi müteakibede bulunmak şartıyla, milli sefaine tatbik etmekte olduğu muameleye müsavi bir muameleyi veya diğer herhangi bir Devlete tatbik etmekte olduğu veya edebileceği daha müsait bir muameleyi diğer Düveli Akide sefainine tatbik etmeği taahhüt eyler.””

Limanlarının Uluslararası Rejimine İlişkin Cenevre Sözleşmesi”³⁵’nin 2.maddesinde karşılıklılık ilkesi çerçevesinde akit devlet tabiiyetindeki ticarî gemilere, egemenlikleri altında bulunan limanlarda, limana giriş serbestliği tanıdır.³⁶ Bu çok taraflı antlaşmaya konu olan ticarî gemilerin limanlara giriş serbestisi tanımına ilişkin tatbikatın uluslararası örf adet kuralı haline dönüştüğüne ilişkin görüşler ileri sürülmekte olmasına rağmen uluslararası hukuk uygulaması açısından bu tatbikat uluslararası örf adet kuralı haline dönüşmemiştir.³⁷ Ancak, kıyı devletlerinin uygulamalarına genel olarak bakıldığında yabancı devlet tabiiyetindeki ticaret gemilerine, liman serbestliğinin tanınması yönünde bir eğilim bulunmaktadır.³⁸ Devletler uluslararası uygulamada limanlarına giriş iznini çoğunlukla karşılıklılık ilkesi çerçevesinde uluslararası antlaşmalarla vermektedirler.³⁹

Yabancı devlet tabiiyetinde savaş gemilerinin barış zamanında limanlara girişi hususunda karar verme yetkisi tamamen kıyı devletine aittir. Aksi takdirde limanlar yabancı devlet tabiiyetindeki gemilere kapalıdır.⁴⁰ Yabancı devletin kamu hizmetine tahsis edilmiş olan gemilerin limanlara girişi hususunda tam bir görüş birliği olmamasına karşın savaş gemilerinin tabii olduğu rejimin bu gemilere de uygulanması gerektiği ifade edilmektedir.⁴¹

Meray’a göre uluslararası uygulamada limanlara giriş rejimine ilişkin genel kurallar şu şekilde özetlenebilir: “(i) Barış zamanında, ticaret limanları, Devletlerarasındaki andlaşmalarda kabul edilen esaslar dâhilinde, milletlerarası ticarete açıktır; (ii) Sırf askeri mahiyette olan limanlar diğer Devletlerin harp veya ticaret gemilerine tamamen kapatılabilir; (iii) Sahildar Devlet yabancı harp gemilerinin iç sularından geçmesini ve limanlarına uğramasını, hem gemi sayısı hem de iç sularda kalış süresi bakımından, kısıtlayabilir; (iv) tehlikeyle kötü hava şartları ile karşılaşmış bir gemiye hiçbir liman kapalı sayılamaz; (v) Her sahildar Devlet, iç sularında seyrüsefer ile ilgili mevzuatı, milletlerarası ticareti aksatmamak ve Devletlerarasında fark gözetmemek şartıyla dilediği gibi düzenleyebilir”⁴²

³⁵ Sözleşmenin İngilizce metni için bkz. <http://www.worldlii.org/int/other/treaties/LNTSer/1926/335.html> (Çevrimiçi, e.t.:08.05.2020).

³⁶ Bu andlaşma özellikle limanlar konusunda yeknesak kurallar getirmek amacıyla hazırlanmış önemli bir antlaşmadır. Antlaşma hakkında bilgi için bkz.: Meray, s.375; diğer yandan kıyı devleti kamu düzeni ve güvenlik sebepleri ile bazı gemilerin limana girmesini yasaklayabilir; konu hakkında bkz. Özman, *Deniz Hukuku - I*, s.251-252; ayrıca bkz. BMDHS’nin 25/2.maddesi.

³⁷ Pazarıcı, s.308; Aksar, s.35; Tanaka, s.80; Meray, s.375; aksi halde zararsız geçiş hakkının tanındığı karasuları ile iç sular rejimi arasında fark kalmayacaktır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Karan, s.59.

³⁸ Pazarıcı, s.308; Özman, *Deniz Hukuku - I*, s.251.

³⁹ Türkiye’nin yabancı devlet gemilerinin, limanlarına giriş izni verdiği devletlerle yaptığı iki antlaşmalar listesi için bkz. Karan, s.59.

⁴⁰ Meray, s.380; Kuran, s.39.

⁴¹ Konu hakkında bilgi için bkz. Meray, s.385.

⁴² Meray, s.375.

Kıyı devletlerinin yabancı devlet tabiiyetindeki gemilerin limanlara girişi hususundaki egemenlik yetkisinin aynen limana giren geminin limandan ayrılması konusunda da bulunduğu şüphesizdir. Özellikle limana girmiş bulunan ticaret gemisinin limandan çıkışını kıyı devleti uluslararası hukuktan kaynaklanan sebeplerle engelleyebilir.⁴³

Uluslararası uygulamadaki bu genel kurallar kapsamında ticari limanlar milletlerarası ticarete açıktır; ancak kıyı devletlerinin limanlarını bazı hallerde geçici olarak kapattıkları görülmektedir.⁴⁴ Salgın hastalıklar da kıyı devletlerinin limanlara girişleri kapatma gerekçelerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Salgın hastalık gerekçesiyle ticarî limanların kapatılmasına, sağlık konusunda bazı tedbirler alınmasına ilişkin kararların devletlerin ulusal mevzuatının yanı sıra çok taraflı bazı uluslararası antlaşmalarla düzenlendiği görülmektedir.

II- ULUSLARARASI DÜZENLEMELERDE SALGIN HASTALIK HALİNDE LİMANLARDA UYGULANAN KISITLAMALAR

A- ULUSLARARASI SAĞLIK TÜZÜĞÜ (2005) KAPSAMINDA DEVLETLERİN LİMAN KISITLAMALARI

Sağlık alanında uluslararası işbirliğinin kurumsallaşması ve sürekli hale gelmesi amacıyla Birleşmiş Milletler (BM) Ekonomik ve Sosyal Konseyinin daveti ile toplanan Uluslararası Sağlık Konferansı (19.06.1946) sonucunda 22.07.1946 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü Anayasası (*Constitution of the World Health Organization*)⁴⁵ kabul edilmiş ve bu uluslararası andlaşma 07.04.1948 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁴⁶ Türkiye bu uluslararası antlaşmayı 17.06.1947 tarih ve 5062 sayılı Kanun ile onaylamıştır.⁴⁷

Tüm ulusların en yüksek sağlık düzeyine ulaşması amacıyla (DSÖ Anayasası m.1) kurulan DSÖ'ye halk sağlığı ile ilgili önemli görevler

⁴³ Geminin, 1952 tarihli “Deniz Gemilerinin İhtiyati Hazine İlişkin Kuralların Birleştirilmesi Sözleşmesi” hükümleri çerçevesinde ihtiyati haczi, geminin denize ve yola (sefere) elverişli olmaması gibi sebeplerle kıyı devleti geminin limandan çıkışını engelleyebilir. Konu hakkında bkz. Özman, *Deniz Hukuku - I*, s.253-256.

⁴⁴ Pazarcı, s.308: “(.) çoklukla üç durumda kıyı devletlerinin limanlarını bu gemilere de kapattıkları gözlenmektedir: i) askeri limanlar (sürekli); ii) yaygın hastalıklar (geçici); iii) kamu düzenine ve güvenliğe aykırı davranışlar ya da tehditler (geçici) .”; Kuran, s.39.

⁴⁵ Antlaşmanın İngilizce metni için bkz. <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2014/v14.pdf> (Çevrimiçi, e.t.: 11.05.2020).

⁴⁶ Samancı, Uğur, “Uluslararası Sağlık Tüzüğü (2005) ve Hukuki Niteliği”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.18, 2016: “DSÖ'nün kurulmasının ardından BM Andlaşması (m. 57, 63) ve DSÖ Anayasası (m. 69) çerçevesinde iki Örgüt arasında akdedilen bir Andlaşmayla DSÖ, BM uzmanlık kurumlarından biri haline gelmiştir”.

⁴⁷ RG. 17.06.1947; 6634.

verilmiştir (DSÖ Anayasası m.2). Bu Anayasaya göre örgütün yetkili organları, Dünya Sağlık Asamblesi, Yönetim Kurulu ve Sekreteryadır (DSÖ Anayasası m.9). Bulaşıcı hastalıkların ülkeler arasında yayılmasını önlemek için sağlık ve karantina tedbirleri ve diğer işlemler Dünya Sağlık Asamblesi tarafından çıkarılacak tüzükler vasıtasıyla düzenlenmektedir (DSÖ Anayasası m.21). Dünya Sağlık Asamblesi bulaşıcı hastalıkların ülkeler arasındaki yayılmasını önlemek amacıyla 25.05.1951 tarihinde Uluslararası Sağlık Tüzüğünü kabul etmiştir. Bu düzenleme, 01.10.1952’de yürürlüğe girmiş;⁴⁸ 1969⁴⁹ ve 2005⁵⁰ yıllarında revize edilmiştir.

1- UST 2005 Kapsamında Salgın Karşısında Alınacak Tedbirlere İlişkin Temel İlkeler

Uluslararası Sağlık Tüzüğü (2005)⁵¹, bulaşıcı hastalıkların küresel çapta salgın (*pandemi*) haline dönüşmesine önlemek, bulaşıcı hastalıklardan insanları korunmak, salgın haline dönüşen hastalıkların kontrol altına alınması için halk(kamu, toplum) sağlığı kapsamında gerekli tedbirlerin alınması amacıyla oluşturulmuştur (UST 2005 m.2). Halk sağlığı riskleri⁵² kapsamında salgına karşı alınacak tedbirlerin nitelikleri de UST 2005’te düzenlenmiştir. Bunlardan ilki alınacak tedbirlerin konusunun öncelikle uluslararası trafik ve ticarete gereksiz müdahale etmeyecek nitelikte olması gerekliliğidir. Diğeri ise halk sağlığındaki risk ile alınacak tedbirin orantılı olmasıdır (UST 2005 m.2). Tedbirlere ilişkin bu nitelikler ile aslında halk sağlığı ile uluslararası ticarete dengenin sağlanması amaçlanmıştır.⁵³

⁴⁸ Uluslararası Sağlık Tüzüğü’nün (1951) İngilizce metni için bkz. UN Treaty Series, Vol. 175 (1953), s. 216-288; Uluslararası Sağlık Tüzüğü (1951) Türkiye tarafından 19.03.1954 tarih ve 6368 sayılı Milletlerarası Sağlık Nizamnamesinin Tasdiki Hakkında Kanunla onaylanmıştır (RG. 19.03.1954;8662).

⁴⁹ Uluslararası Sağlık Tüzüğü (1969) 01.01.1971’de yürürlüğe girmiştir. Uluslararası Sağlık Tüzüğü’nün (1969) İngilizce metni için bkz. UN Treaty Series, Vol. 764 (1971), United Nations, New York 1975, s. 4-88; Uluslararası Sağlık Tüzüğü (1969) Türkiye Tarafından 27.12.1972 tarih ve 7/5578 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla onaylanmıştır (RG.25.04.1973;14517).

⁵⁰ Uluslararası Sağlık Tüzüğü’nü (2005) kabul ettiği 15 Haziran 2007’de yürürlüğe girmiştir. Uluslararası Sağlık Tüzüğü (2005) İngilizce metni için bkz. World Health Organization, International Health Regulations (2005), Third Edition, WHO Press, France 2016, <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/246107/9789241580496-eng.pdf?sequence=1> (Çevrimiçi, e.t.: 11.05.2020); Uluslararası Sağlık Tüzüğü (2005) Türkçe metni için bkz. https://www.hssgm.gov.tr/content/documents/uluslararasi_antlasmalar/UluslararasıC4%B1%20Sa%C4%9Fl%C4%B1k%20T%C3%BCz%C3%BC%C4%9F%C3%BC.pdf (Çevrimiçi, e.t.:11.05.2020).

⁵¹ Makalede “UST 2005” olarak kısaltılacaktır.

⁵² UST 2005 m.1’e göre “halk sağlığı riski”: “uluslararası düzeyde yayılabilecek veya ciddi ve doğrudan bir tehlike gösterebilecek olay başta olmak üzere, insan nüfusunun sağlığını olumsuz yönde etkileyebilecek bir olay ihtimalini” ifade eder.

⁵³ Azarkan, Ezeli, *Uluslararası Sağlık Hukuku ve Uluslararası Hukuk*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s.175.

Salgın hastalıklara karşı alınacak tedbirlere ilişkin UST 2005 kapsamında bazı temel ilkeler benimsenmiştir. Bu temel ilkelerden ilki tedbirin muhatabı olan bireye ilişkindir. Her şeyden önce uygulanacak tedbirler, bireylerin onuruna, insan haklarına, temel hak ve özgürlüklerine saygı gösterilerek uygulanmalıdır. Buna karşın her devletin uluslararası yükümlülüklerine uygun bir şekilde, sağlık politikaları kapsamında, yasa yapmaları ve bu yasaları uygulamaları mümkündür (UST 2005 m.3). UST 2005'te belirtilen temel ilkelerin hukuki anlamda iki önemi bulunmaktadır. Bu temel ilkeler, UST 2005'in hükümlerinin yorumlanmasında bir araç vasfı görecektir. Diğer yandan temel ilkeler salgın karşısında uygulanacak tedbirlerin genel sınırlandırmasını oluşturacaktır. Örneğin temel ilkelerden bireylerin onuruna, insan haklarına ve temel hak ve özgürlüklere saygı vurgusu özellikle yolcuların insan haklarının korunması ilkesi devletlerin uygulayacakları sağlık tedbirinin önemli bir sınırını teşkil etmektedir.⁵⁴

2- UST 2005 Çerçevesinde Devletlerin Limanlarda Alabilecekleri Tedbirler

a- Gemilerin Limanlardan Kalkış ve Varışlarında Uygulanacak Sağlık Tedbirleri

Devletlerce limanlarda alınacak tedbirler UST 2005'in "*Halk Sağlığı Önlemleri*" başlıklı V. Bölümünde düzenlenmiştir. Kıyı devletlerinin halk sağlığı amacıyla gemilerin limanlara varış⁵⁵ veya kalkışında⁵⁶ yolculara ve yüke ilişkin bazı bilgileri talep edebilme veya bazı tıbbi muayeneleri yapabilme yetkileri bulunmaktadır (UST 2005 m.23). Kıyı devleti gemideki yolculara ilişkin olarak yolcu ile irtibat kurabilmek maksadıyla, yolcunun gideceği yer ile ilgili bilgileri talep edebileceği gibi yolcunun salgından etkilenen bir bölgeden ya da bu bölgenin yakınından geçip geçmediği veya *enfeksiyon*⁵⁷ ya da *kontaminasyonla*⁵⁸ muhtemel temaslarını tespit etmek için yolcunun güzergahına ilişkin bilgi talep edebilir. Ayrıca kıyı devleti yolcudan bilgi talebinin yanı sıra halk sağlığı

⁵⁴ Azarkan, s.175-176.

⁵⁵ UST 2005 m.1'e göre "bir taşıtın varışı": "(a) açık denize çıkmaya elverişli bir gemi söz konusu ise, bunun bir limanın tanımlanmış bölgesine varışı veya demirlemesi,"ni ifade eder.

⁵⁶ UST 2005 m.1'e göre "kalkış": "kişiler, yolcu eşyası, yük, taşıtlar veya mallar için bir ülkeden ayrılma anlamındadır".

⁵⁷ UST 2005 m.1'e göre "enfeksiyon": "halk sağlığı riski oluşturabilecek enfeksiyöz bir etkenin bir insanın ya da hayvanın bedenine girmesi ve gelişmesi veya çoğalması anlamındadır."

⁵⁸ UST 2005 m.1'e göre "kontaminasyon (bulaşma)": "bir insan ya da hayvan bedeninin yüzeyinde, tüketilmek üzere hazırlanmış bir ürünün içinde ya da üzerinde veya taşıtlar da dâhil olmak üzere cansız diğer maddeler üzerinde halk sağlığı riski oluşturabilecek enfeksiyöz ya da toksik bir etkenin ya da maddenin varlığı anlamındadır."

amaçlarının karşılayan en az rahatsız edici, girişimsel olmayan (*non-invaziv*) bir tıbbi muayene talep edebilir (UST 2005 m.23/1).

Bu aşamada devletin yolcudan isteyebileceği girişimsel olmayan tıbbi muayene kavramının açıklanmasında da yarar bulunmaktadır. “*Girişimsel olmayan (non-invaziv) bir tıbbi muayene, kulak, burun ve ağzın tıbbi muayenesi, cilt, ağız veya kulak termometresi kullanılarak vücut ısısının değerlendirilmesi, termal görüntüleme, tıbbî inceleme, cihaz ile dinleme, yüzeyden el ile dokunarak muayene, göz içi taraması, haricen idrar, dışkı veya tükürük numunelerinin alınması, vücut yüzeyinden kan basıncını ölçme ve elektrokardiyografi girişimsel olmayan(non invaziv)*” şeklinde tanımlanmaktadır (UST 2005 m.1).

Kıyı devletinin yüke ilişkin olarak da yolcu eşyası⁵⁹, yük⁶⁰, konteynırlar, taşıtlar, mallar, posta paketleri ve insan cesetlerinin incelenmesini de isteyebilme yetkisi bulunmaktadır (UST m.23/1).

Devletlerin yolcu ve yüke ilişkin alabilecekleri UST 2005’in 23/1.maddesinde belirtilen tedbirler, aslı tedbirlerdir. Bunun yanı sıra kıyı devletlerinin geminin limandan kalkış ve varışında aslı tedbirlere ilave olarak tedbirler alabilmesi de mümkündür; ancak hemen bu noktada belirtmek gerekir ki kıyı devletlerinin alacağı “ilave tedbirlerin” taşınması gereken şartlar UST 2005’in 43.maddesinde düzenlenmiştir. Bu şartlar makalemizin ilerleyen bölümünde ayrıntılı incelenmiştir.⁶¹

Gemilerin varış ve kalkışında kıyı devletleri tarafından alınabilecek ilave tedbirler şayet geminin varış ve kalkışında yolcudan istenilen bilgiler veya yapılan tıbbi muayene sonucunda ya da başkaca yollarla elde edilen kanıtlar bir halk sağlığı riskini işaret ediyorsa kıyı devleti bu sefer şüpheli veya salgından etkilenmiş yolcuya en az rahatsız edici girişimsel (*invaziv*) tıbbi muayene tedbirini, ilave tedbir olarak uygulayabilir (UST 2005 m.23/3). Girişimsel (*invaziv*) tıbbi muayene “*derinin delinmesi ya da kesilmesi ya da vücuda bir alet veya yabancı cismin sokulması ya da bir vücut boşluğunun muayene edilmesi*” (UST 2005 m.1) şeklinde tanımlanmaktadır.

Salgın döneminde devletlerin halk sağlığına ilişkin UST 2005 kapsamında alacakları aslı ve ilave tedbirler şayet yolculara yapılacak tıbbi muayene, aşılama, hastalıktan koruma yöntemi veya diğer sağlık tedbirlerini içeriyorsa; ancak yolcuların aydınlatılmış rızaları⁶² ile

⁵⁹ UST 2005 m.1’e göre “yolcu eşyası”: “bir yolcunun şahsi eşyası anlamındadır.”

⁶⁰ UST 2005 m.1’e göre “yük”: “bir taşıt ile veya konteynır içinde taşınan mallar anlamındadır.”

⁶¹ Bkz. “II-A-3” No.lu Başlık.

⁶² Aydınlatılmış rıza için ayrıca bkz. Doğan, Cahid, “Hastanın Aydınlatılması ve Rızasının Alınması”, Girne Amerikan Üniversitesi- KKTC Sağlık Bakanlığı- KKTC Baro- KKTC Tabipler Birliği Sağlık Hukuku Sempozyumu (2-3 Mart 2009), Girne-Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010, s.119-219: “1982 Anayasamızın 17/I, II’e göre, “Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere

uygulanabilir. Küçükler veya kısıtlılarda ise bu rızanın yasal temsilcilerinden alınması gerekecektir.

Tıbbî tedbirler için alınacak rızaların, taraf devletin yasalarına ve uluslararası yükümlülüklerine⁶³ uygun olması gerektiği, UST 2005'in 23/3.maddesinde düzenlenmiştir. Ayrıca UST 2005 hükümleri çerçevesinde devletlere, aşılama veya aşılammama ve hastalıktan korunma yönteminin uygulanması veya uygulanmamasına bağlı olarak ortaya çıkabilecek herhangi bir risk konusunda yolcuları, ebeveynleri veya vasileri aydınlatmaları yükümlülüğü yüklenmiştir. Uygulanacak aslı tedbir veya ilave tedbire ilişkin alınacak aydınlatılmış rızanın, hangi anda alınacağı, aydınlatmanın kim tarafından nasıl yapılacağı, rızanın hangi şekilde alınacağı gibi konular UST 2005 kapsamında düzenlenmemekle birlikte, bu konularda, tedbiri uygulayan devletin yasaları ve uluslararası yükümlülükleri uygulama kabiliyeti bulacaktır.

Gemide bulunan yolcu, salgın sebebiyle kendisinden istenilen belge ve bilgileri vermeyi reddediyorsa ya da devletin uygulayacağı tıbbi muayene, aşılama ya da hastalıktan diğer korunma yöntemine rıza vermiyorsa devlet, UST 2005 hükümlerine bağlı kalmak kaydıyla yolcunun ülkesine girişine engel olabilecektir (UST 2005 m.31/2). Hatta bu halde devlet yakın bir halk sağlığı riskine dair kanıt bulunması durumunda, ulusal mevzuatına uygun olarak ve böyle bir riskin kontrol edebilmesini gerektiği ölçüde, yolcuyla tedbirlere zorlayabilir veya bazı işlemlerden geçmesi için tavsiyede bulunabilir. Bu tedbir ve işlemler UST 2005'in 31/2'ye göre:

---

tâbi tutulamaz" demektedir. Hasta Hakları Yönetmeliği'ne göre, "Bilgilendirme: Yapılması planlanan her türlü tıbbî müdahale öncesinde müdahaleyi gerçekleştirecek sağlık meslek mensubu tarafından kişiye gerekli bilginin verilmesini,"(HHY. Md.4/ğ) ve "Rıza: Kişinin tıbbî müdahaleyi serbest iradesiyle ve bilgilendirilmiş olarak kabul etmesini," (HHY. Md.4/h) ifade etmektedir. Hasta önce hastalığı hakkında aydınlatılmalı sonra da rızası alınmalıdır. Hastanın hastalığı ağır ve kendisi psikolojik olarak zayıf bir iradeye sahip ise, hayatı düşünülerek aydınlatılıp aydınlatılmayacağına karar verilir. Hekim hastasını öncelikle çok iyi tanıması gerekir. Bazı hastalara hastalığı söylendiği zaman ruhî çöküntüye uğrar, hayatı tehlikeye girer. Bazıları ise, mücadeleciler olduğundan hastalıkla adeta savaşır. İnsanları hastalıkları konusunda aydınlatmak hekim için mükellefiyettir. Bu konuda mezkûr yönetmelik hekime takdir yetkisi vermiştir. Hastanın taleplerini hekim objektif olarak değerlendirdikten sonra karar vermesi gerekir. Hekim yaptığı müdahalenin detaylarını hastaya söylemek zorunda değildir. Genel bilgiler vermesi yeterlidir. Hastanın aydınlatılması bazı durumlarda yazılı yapılması gerekir. Bunlar ise, Organ ve Doku Alınması, Saklanması ve Nakli Hakkında Kanun (Md. 6.,7.), Nüfus Planlaması Hakkında Kanun'un (Md.5/IV) ve Rahim Tahliyesi ve Sterilizasyon Hizmetlerinin Yürütülmesi ve Denetlenmesine İlişkin Tüzük (Md.13) hükümleri gereğidir. Mezkûr kanun hükümlerinde hastanın rızasının alınmasının yazılı olması gerektiği düzenlendiğinden, buradan hekimin hastayı aydınlatmasının da evleviyetle yazılı olmasıdır."

⁶³ Aydınlatılmış rıza birçok uluslararası düzenlemede yer almaktadır. Aydınlatılmış rızanın uluslararası hukukî dayanakları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Işık Yılmaz, Ş. Berfin, "Tıbbî Müdahalelerde Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.98, 2012, ss.390-410.

- En az rahatsız edici ve girişimsel (*invaziv*) tıbbî muayene;
- Aşılama veya hastalıktan diğer korunma yöntemleri;
- Tecrit, karantina veya yolcuyu halk sağlığı gözlemi altına almak dâhil, hastalığın yayılmasını engelleyecek veya kontrol edecek tespit edilmiş ilave sağlık önlemleri, olarak belirlenmiştir.⁶⁴

Kıyı devletlerinin uygulayacağı tıbbî tedbirlerin standartları da UST 2005'te düzenlenmiştir. Buna göre kıyı devletinin salgın döneminde uygulayacağı aslî ve ilave tedbirler kapsamındaki tıbbî tedbirlerinin riski en aza indirecek nitelikte ve ulusal ya da uluslararası güvenlik esasları ve standartlarına uygun olması gerekliliği bulunmaktadır (UST 2005 m.23/5).

b- Gemi ve Gemi Kaptanlarına İlişkin Belirlenmiş Kurallar

UST 2005 uluslararası sefer yapan hava taşıtı, gemi, tren, karayolu taşıtı veya diğer taşıma araçları için tedbirler getirmekle birlikte makalemizin sınırları dâhilinde sadece gemilere ilişkin tedbirlerin makalemizin bu bölümünde incelenmesi amaçlanmıştır.

Devletler, taşıt operatörü olarak gemi kaptanlarının, DSÖ tarafından tavsiye edilecek tedbirleri almalarını, taşıtta uygulanmak üzere, DSÖ tarafından tavsiye edilen tedbirler hakkında yolcuları bilgilendirmelerini sağlamayı yükümlenmişlerdir (UST 2005 m.24). Bu amaçla DSÖ tarafından “Gemi Sağlık Rehberi” (*Guide to Ship Sanitation*) yayımlanmıştır.⁶⁵

Taşıtlara ilişkin UST 2005'te getirilen düzenlemelerden birisi de “transit gemilere” ilişkindir. Kıyı devletleri, etkilenmiş bir bölgeden gelmeyen;

- “*Bir taraf devletin ülkesindeki bir deniz kanalı ya da suyolundan geçiş yapıp başka bir devletin ülkesindeki bir limana giden bir gemiye (böyle bir geminin, yetkili makamların gözetim ve denetiminde yakıt, su, yiyecek ve malzeme ikmalî yapmasına izin verilecektir),*

- *Bir liman ya da sahile uğramadan, kendi yargı yetkisindeki sulardan geçiş yapan bir gemiye”,* sağlık tedbiri uygulayamayacaktır (UST 2005 m.25).

UST 2005'in 25.maddesinde düzenlenen ilk husus deniz kanalı veya suyolundan geçiş yapan gemilerin bu geçişidir. Bu geçiş BMDHS'nin 37.⁶⁶ ve 38/2.maddesine⁶⁷ göre transit geçişi ifade

⁶⁴ Ancak UST 2005 31/2-c maddesindeki “tecrit, karantina veya yolcuyu halk sağlığı gözlemi altına almak dâhil, hastalığın yayılmasını engelleyecek veya kontrol edecek tespit edilmiş ilave sağlık önlemleri” alınmasına ilişkin kararlarında taraf devletler, UST 2005'in 43/b maddesindeki hususları dayanak yapacaklardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. “II-A-3” No.lu Başlık.

⁶⁵ Rehberin Türkçe metni için bkz. <https://www.hssgm.gov.tr/Content/documents/kitaplar/Gemi%20Sag%CC%86l%C4%B1k%20Rehberi.pdf> (Çevrimiçi, e.t: 29.05.2020).

⁶⁶ BMDHS'nin 37.maddesine göre, “İşbu bölüm, açık denizin veya bir münhasır ekonomik bölgenin bir bölümü, ile açık denizin veya bir münhasır ekonomik

etmektedir. Bu halde boğaz veya deniz kanalı ya da su yolundan bir devletin ülkesine giriş veya ülkeden çıkış durumları, “transit geçiş” olarak kabul edilecektir.⁶⁸ BMDHS’nin 44.maddesine göre kıyı devleti, transit geçişi engelleyemeyecektir, geçici süre için dahi durduramayacaktır.⁶⁹

UST 2005’in 25.maddesinde düzenlenen diğer husus ise kıyı devletinin karasularından “zararsız geçiş hakkı”⁷⁰’nı kullanan gemilere ilişkindir. Zararsız geçiş hakkı, transit geçişe nazaran kıyı devletine daha fazla yetkiler tanımaktadır.⁷¹ Zararsız geçiş hakkında da devlet BMDHS’nin 24.maddesinde sayılan sınırlı haller dışında, geçiş yapan gemiyi durdurmayacaktır.⁷²

UST 2005’in 25.maddesi, BMDHS’deki hükümlere uyumlu olarak, salgından etkilenmiş bir bölgeden gelmeyen ve transit geçiş hakkını veya zararsız geçiş hakkını kullanan gemilere kural olarak kıyı devletinin sağlık tedbiri uygulayamayacağını düzenlemiştir; ancak, UST 2005 göre, şayet bir gemide, bir halk sağlığı riskine dair klinik işaretler veya bulgular ve bilgi bulunur ise, kıyı devletinin yetkili makamı⁷³ gemiyi etkilenmiş düşünecek ve bazı önlemleri alabilecektir. Bu tedbirler şunlardır:

• “Uygun olduğu üzere, taşıtı, mikroptan, böcekten, fareden veya dekontaminasyon yapabilir veya kendi gözetim ve denetiminde bu önlemlerin alınmasını sağlayabilir,

• UST 2005’te öngörüldüğü üzere, halk sağlığı riskinin kontrolünün yeterli düzeyde yapılmasını sağlamak için her bir vakada kullanılacak tedbire karar verebilir. Yetkili makam diğer yöntemlerin emniyetli ve güvenilir

---

bölgenin diğer bölümü arasında uluslararası seyrüsefer için kullanılan boğazlara uygulanır.”

⁶⁷ BMDHS’nin 38/2.maddesine göre, ““Transit geçiş”den, işbu Kısma uygun olarak yalnızca açık denizin bir parçasından veya münhasır ekonomik bölgeden, açık denizin veya münhasır ekonomik bölgenin diğer bir parçasına boğazdan devamlı ve hızlı bir geçiş amacıyla seyrüsefer ve bu saha üzerinde uçuş serbestisinin kullanılması anlaşılır.”

⁶⁸ Özman, *Deniz Hukuku - I*, s.367; Kuran, s.119.

⁶⁹ Özman, *Deniz Hukuku - I*, s.370; Ancak, BMDHS’nin 42.maddesinde sayılan sınırlı hallerde, kıyı devleti transit geçişle ilgili kanun ve kural koyabilme yetkisine sahiptir. Bu sınırlı hallerden birisi de, kıyısı olan devletlerin gümrük, maliye, sağlık ve muhaceret konularındaki kanun ve kurallarına aykırı olarak mal ve kişilerin gemiden çıkartılması veya gemiye alınmasıdır. Bkz. BMDHS m.42; Kuran, s.121.

⁷⁰ BMDHS’nin 17.maddesine göre, “İşbu Sözleşme hükümleri saklı kalmak üzere, sahili bulunsun veya bulunmasın, bütün devletlerin gemileri, karasularından zararsız geçiş hakkından yararlanırlar.”

⁷¹ Özman, *Deniz Hukuku - I*, s.369.

⁷² Özman, *Deniz Hukuku - I*, s.326; ayrıca bkz. BMDHS m.24; Kuran, s.113.

⁷³ UST 2005 m.1’e göre, “yetkili makam”: “bu Tüzük kapsamında, sağlık önlemlerinin yürütülmesi ve uygulanmasından sorumlu makam anlamındadır.”; UST 2005 m. 19/1-(b)’ye göre, “Her bir Taraf Devlet, bu Tüzük kapsamında öngörülen diğer yükümlülüklerle ilave olarak: (...) (b) ülkesinde belirlenmiş her bir giriş noktasındaki yetkili makamları tanımlayacaktır (...); Yetkili makamların rolü konusunda ayrıca bkz. UST 2005 m.22.

olduğunu tespit etmediği sürece, bu yöntemler için DSÖ tarafından tavsiye edilmiş metot ve malzemeler var ise, bunlar uygulanmalıdır” (UST 2005 m.27/1).

Bu aslitedbirlerin yanı sıra ayrıca kıyı devleti hastalığın yayılmasını engellemek üzere, gerekirse, taşıtın tecridini de içeren “*ilave sağlık tedbirleri*” uygulayabilecektir.⁷⁴

UST 2005’te tedbirlere ilişkin düzenlenen önemli bir yasak hali ise salgın hastalık sebebiyle bir geminin liman giriş noktasına⁷⁵ uğramasının kıyı devleti tarafından kural olarak engellenememesidir. Ancak limanın ilgili salgın hastalığa karşı gerekli sağlık ekipmanı ile donatılmamış olması halinde kıyı devleti gemiyi en yakın uygun giriş noktasına yönlendirebilecektir (UST 2005 m.28/1).

Yine bu kapsamda gemilerin serbest pratikası (limana giriş izni) kıyı devletince reddedilemeyecektir. Serbest pratika, “*bir geminin, bir limana giriş, indirme veya bindirme, yük ve ambar yükleme veya boşaltmasına*” ilişkin kıyı devletinin verdiği izin anlamına gelmektedir. Bu halde geminin, salgın döneminde gemiden yolcu indirme ve bindirme, yük ve ambar yükleme ve boşaltma veya yakıt, su, yiyecek ve malzeme ikmalinden alıkonmayacaktır.⁷⁶

Gemi kaptanları veya temsilcileri gemide bulaşıcı bir hastalık belirtisi veya halk sağlığı riski bulunuyorsa, gidilecek limana durum hakkında acilen bilgi vermekle yükümlüdür (UST 2005 m.28/4). Salgın hastalık taşıdığı şüphesi bulunan ya da etkilenmiş bir gemi, acil ve zorunlu sebeplerle, demirlemesi gereken limandan başka bir limana demirler ise yine gemi kaptanı bunu en yakın liman yetkili idaresine gecikmeksizin bildirmelidir. Aynı şekilde bu bildirim alan liman yetkili idaresi ise gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür(UST 2005 m.28/5). Ayrıca gemi kaptanı yolcuların sağlık ve güvenliği açısından gerekli olabilecek acil önlemleri alabilmek ile yetkilendirilmiştir; ancak aldığı önlemler hakkında yetkili makamı mümkün olduğunca erken bilgilendirmekle yükümlüdür(UST 2005 m.28/6).

c- Yolculara İlişkin Kurallar

Yolcuların seyahat özgürlüklerine ilişkin UST 2005 dâhilinde de bazı düzenlemeler getirilmiştir. Gemide bulunan ve halk sağlığı şüphesi ile gözlem altına alınan bir yolcunun sonradan risk taşımadığı anlaşılmışsa, yolcunun uluslararası seyahatine devam etmesi mümkün

⁷⁴ Ancak yetkili makamın bu şekilde alacağı ilave sağlık önlemlerine ilişkin kararlarda UST 2005’in 43/b maddesi esas alınacaktır. Bkz. “II-A-3” No.lu Başlık.

⁷⁵ UST 2005’in 1.maddesinde, “giriş noktası”: “yolcular, yolcu eşyası, yük, konteynırlar, taşıtlar, mallar ve posta paketlerinin ve aynı zamanda bunların giriş ve çıkışlarına hizmet eden araçlar ve bölgeler uluslararası giriş ve çıkışı için olan bir geçit anlamındadır.”

⁷⁶ Ancak kıyı devleti buna ilişkin ilave sağlık tedbir kararı verecek ise bu kararı UST 2005 m.43/2’deki esaslara göre vermelidir. Bkz. “II-A-3” No.lu Başlık.

olacaktır (UST 2005 m.30). Aynı şekilde varış noktasında yolcudan ÷lkeye giriş şartı olarak girişimsel (*invaziv*) bir tıbbi muayene, aşılama veya hastalıktan diğer koruma yöntemlerine ilişkin bir tedbir kural olarak talep edilemeyecektir (UST 2005 m.31/1); fakat kıyı devleti bazı hallerde yolcuya tıbbi muayene, aşılama veya hastalıktan diğer korunma yöntemlerini uygulayabilir veya yolcudan aşılama veya hastalıktan diğer korunma yöntemlerinin uygulandığına dair delil isteyebilir. Bu haller şunlardır:

- “Bir halk sağlığı riskinin mevcut olduğunu tespit etmek için;
- Taraf devlet ÷lkesinde geçici ya da kalıcı ikamet hakkı arayan, diğer bir ifade ile bu ÷lkeye sığınmaya hakkı arayan yolcunun ÷lkeye giriş şartı olarak;
- Devletin ilave sağlık önlemleri alması ya da UST 2005’in Ek-6 maddesinde düzenlenen “Aşılama, Hastalıktan Korunma Yöntemleri (Profilaksiler) ve İlgili Sertifikalar” hükmü ve UST 2005’in Ek-7 maddesinde “Spesifik Hastalıklar İçin Aşılama veya Hastalıktan Korunma Yöntemleriyle (Proflaksi) İlgili Gereklilikler” hükmü kapsamında herhangi bir yolcu için giriş şartı olarak;
- UST 2005’in 23.maddesi kapsamında geminin kalkışı ve varışındaki önlemlerin icra edilmesi gerekenler için taraf devlet koruma yöntemi uygulayabilir ya da uygulandığına; dair delil isteyebilir”.

Yolcu taraf devletçe talep edilen tıbbi muayene, aşılama ya da hastalıktan diğer korunma yöntemlerinin uygulanmasına razı olmuyor veya bu önlemlere ilişkin talep edilen bilgi ve belgeleri vermeyi reddediyorsa, devlet yolcunun ÷lkeye girişine izin vermeme yetkisine sahiptir.

Özellikle salgın hastalıklara karşı devletlerin alacağı tedbirler kapsamında yolcuların insan haklarının korunması, UST 2005’in 32.maddesinde somutlaştırılmıştır.⁷⁷ Alınacak sağlık tedbirlerinde özellikle kıyı devleti tarafından şu hususlara dikkat edilmesi madde hükmünde vurgulanmıştır:

- “Tüm yolculara kibarca ve saygıyla muamele etme;
- Yolcuların cinsiyet, sosyokültürel, etnik veya dinî inançlarını dikkate alma;
- Halk sağlığı amaçları için karantinaya alınmış, tecrit edilmiş veya tıbbi bir muayene veya diğer yöntemlere maruz kalmış yolcular için; yeterli yiyecek ve su, kalacak uygun yer ve giysi, yolcu eşyası ve diğer şahsi eşyanın korunması, uygun tıbbi işlemleri gerçekteştirme, mümkün olduğu takdirde anlayabilecekleri bir dil de dâhil olmak üzere, gerekli iletişim yollarını sağlamak ve yolcular için diğer uygun yardımı sağlamak veya bunlara ilişkin düzenlemeyi yapmaktır”.

⁷⁷ Azarkan, s.175-176.

3- Salgın Hastalık Karşısında Taraf Devletlerin İlave Tedbirler Alabilme Yetkisi

Salgın hastalık döneminde taraf devletlerin DSÖ'nün tavsiye ettiği tedbirler ile eşdeğerde veya daha ağır sağlık tedbirleri alabilme yetkileri bulunmaktadır(UST 2005 m.43). Devletlerin ilave tedbirler alabilmeleri için gerekli bazı şartlar UST 2005'te getirilmiştir. Bu şartlardan ilki devletler UST 2005'in 43/1-(b) maddesinde sayılan yasaklara aykırı olmamak kaydıyla ilave tedbirler alabilirler. Bu yasaklardan makale konumuz ile ilgili olanlar şu şekilde sıralanabilir:

- Bu yasaklardan ilki kıyı devletinin deniz yetki alanlarından geçen yabancı gemilerin transit geçişi ve/veya zararsız geçiş hakkına müdahale etmeme yasağıdır (UST 2005 m.25).

- Tedbirlere ilişkin yasaklardan diğeri ise salgın sebebiyle gemilerin limanlara girişlerini engellenmesi ve serbest pratikanın reddedilmesi yasağıdır (UST 2005 m.28/1-2).

- Bu yasaklardan bir diğeri ise halk sağlığı gözlemi altına alınan şüpheli bir yolcu şayet yakın bir risk oluşturmuyorsa uluslararası yolculuğunun engellenmemesi yasağıdır (UST 2005 m.30).

- Bu yasaklamalardan inceleyeceğimiz sonuncu yasak ise kıyı devletince ülkeye giriş için yolcudan girişimsel (*invaziv*) tıbbî muayene, aşılama veya hastalıktan diğer korunma yöntemlerinin bir yolcudan talep edilmesi yasağıdır(UST 2005'in 31/1-(c)).⁷⁸

Daha önce de bahse konu olduğu üzere UST 2005'in temel ilkeleri ışığında devletlerin alacakları ilave tedbirler de uygun sağlık koruma seviyesini karşılayan, makul ve uluslararası trafiği kısıtlamayan, girişimsel olmayacak (*non-invaziv*) nitelikte olmalıdır. Şayet devletlerce alınacak bu ilave tedbirler uluslararası seyrüseferi kayda değer ölçüde kısıtlayacak nitelikte ise tedbir uygulayan devlet, DSÖ'ye bu tedbirlerin dayandığı halk sağlığı gerekçelerini ve bununla ilgili bilimsel bilgileri bildirmekle yükümlü kılınmıştır (UST 2005 m.43/3). DSÖ ise aldığı bu bilgileri ve uygulanan sağlık önlemlerine ilişkin bilgileri diğer taraf devletlerle paylaşacaktır. Bu hükme göre amacına uygun olarak, kayda değer ölçüde müdahale kavramı, genel olarak, 24 saatten fazla bir süre için uluslararası yolcuların, yolcu eşyasının, yükün, konteynırların,

⁷⁸ Yukarıda UST 2005'in 31/2.maddesine göre, “şayet yolcu taraf devletçe talep edilen tıbbî muayene, aşılama ya da hastalıktan diğer korunma yöntemlerinin uygulanmasına razı olmuyor veya bu önlemlere ilişkin talep edilen bilgi ve belgeleri vermeyi reddediyorsa, devlet yolcunun ülkeye girişine engel olabilecektir.” olarak belirtilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken husus “sığınma hakkı” kapsamında açık denizde bile ölüme terk edilmeleri geri gönderilmeme yasağının ihlali anlamına gelmekteyken, devletin münhasır egemenlik yetkisinin bulunduğu limanlarda aksi bir uygulamanın yapılması diğer insan hakları sözleşmelerinin ihlalini beraberinde getirecektir. Bu konu hakkında bkz. Kızılsümer Özer, Deniz, “Denizden Gelen Sığınmacılar ve Uluslararası Hukuk”, Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, C.3, S.10, 2007, s.81; Uslu, Ferhat/Özdemir, Ali, “Yaşama Hakkı Bağlamında Denizlerde “Geri Gönderilmeme (Non-Refoulement) İlkesi”, Ombudsman Akademik Dergisi, S.6, 2017, ss.70-72.

taşıtların, malların ve benzeri şeylerin giriş veya çıkışlarının geri çevrilmesi veya ertelenmesi anlamına gelmektedir.

Yine uluslararası seyrüsefere kayda değer ölçüde müdahale niteliğindeki bir ilave sağlık tedbirini uygulayan taraf devlet, geçici veya daimi tavsiye kararı kapsamında olmadıkça, bu tür önlemleri ve bunların sağlık gerekçelerini 48 saat içinde DSÖ'ye bildirmekle yükümlü kılınmıştır(UST m.43/4).

Devletlerin ilave tedbir kararlarını UST 2005'in 43/2 madde hükmü uyarınca şu hususlara dayandırmaları gereklidir:

- Bilimsel ilkelere,
- İnsan sağlığına yönelik bir riske ilişkin mevcut bilimsel kanıtı veya bu kanıtın yetersiz olması durumunda, DSÖ ve diğer ilgili hükümetler arası örgütler ve uluslararası organlardan sağlanan bilgiler dâhil olmak üzere mevcut bilgilere,
- DSÖ tarafından sağlanan herhangi bir mevcut belirli rehberlik veya tavsiyelere.

Böylece taraf devletlerce salgın karşısında alınacak tedbirlere ilişkin devletlerin yetkilerinin hukuken bir sınırlandırmaya tabi tutulduğu ifade edilebilir.

İlave sağlık tedbiri uygulayan devlet, aldığı tedbiri üç ay içinde yeniden gözden geçirmekle yükümlendirilmiştir. Böylece alınan tedbire dayanak olan UST 2005'in 43/2.maddesinde belirtilen şartların güncelliği sağlanmış olacaktır.

Salgın döneminde alınacak ilave tedbirler uluslararası ticareti ve ilişkileri büyük oranda etkilemektedir. Etkilerin azaltılması tedbiri alan devlet ile etkilenen devletlerin birlikte alacakları kararlar ile azaltılabilir; oluşması muhtemel ihtilafların müzakereler ile çözümlenmesi sağlanabilir. Bu kapsamda alınan ilave tedbirden etkilenen devletin, tedbiri uygulayan devlet ile görüşmeyi talep edebileceği UST 2005'in 43/1-2.maddesi kapsamında düzenlenmiştir.

4- Salgın Karşısında Devletlerin İşbirliği Yükümlülüğü

Küresel bir halk sağlığı tehdidi olan salgınla etkin mücadelenin; ancak uluslararası işbirliği ile mümkün olabileceği açıktır. Bunu sağlamak için UST 2005, devletlere bazı konularda işbirliği yapma yükümlülüğü yüklemiştir. Bu konular şunlardır:

• *“Halk sağlığı tehdidinde ilişkin olayların tespit edilmesi ve değerlendirilmesi ve bunlara cevap verilmesi,*

• *Gerekli görülen halk sağlığı kapasitelerinin geliştirilmesi, güçlendirilmesi ve korunması başta olmak üzere teknik işbirliğinin ve lojistik desteğin sağlanması veya kolaylaştırılması,*

• *Yükümlülüklerinin yerine getirilmesini kolaylaştırmak için finansal kaynakların seferber edilmesi,*

• *Uygulanması için önerilen yasaların ve diğer yasal ve idari hükümlerin düzenlenmesidir.*” (UST 2005 m.44).

Devletlerarasındaki işbirliği ve yardım yükümlülüğünün yanı sıra DSÖ'nün de talep üzerine, devletler ile işbirliği yapma yükümlülüğü ayrıca UST 2005'te düzenleme konusu bulmuştur. DSÖ'nün taraf devletler ile işbirliği yapması gereken hususlar da şu şekilde sıralanmıştır:

• *“UST 2005'in etkin bir biçimde uygulanmasını kolaylaştırmak için taraf devletlerin halk sağlığı kapasitelerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi,*

• *Taraf devletlere teknik işbirliği ve lojistik destek sağlanması veya bunun kolaylaştırılması,*

• *Gelişmekte olan ülkelerin sürveyans⁷⁹ ve cevap için ana kapasite gerekliliklerini oluşturma, güçlendirme ve sürdürmelerini desteklemek üzere finansal kaynakların seferber edilmesidir.*”(UST 2005 m.44)

Böylece salgın döneminde hem devletlerarasındaki; hem de DSÖ'nün devletler ile yapacağı işbirliği UST 2005 kapsamında kurumsallaşmıştır. Ayrıca salgına karşı DSÖ'nün hükümetler arası örgütler ve uluslararası organlar aracılığı ile de işbirliğini güçlendirebileceği UST 2005'de düzenlenmiştir(UST 2005 m.44/3).

III- SALGIN KARŞISINDA LİMAN UYGULAMALARINA İLİŞKİN DİĞER ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

Devletlerin salgın karşısında uyguladıkları liman rejimine ilişkin UST 2005 dışındaki bazı uluslararası düzenlemeleri de bulunmaktadır. Makalemizin bu bölümünde ilgili uluslararası düzenlemeleri getirdikleri ilkelere göre sınıflandırarak incelemeyi amaçlamaktayız.

A- ACİL MÜDAHALE VE YARDIM SAĞLAMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Kıyı devletlerinin zor durumda kalan gemilere, askeri limanlar dâhil, limanları kapalı tutmama ya da başka bir deyişle zor durumda kalan geminin en yakın limana sığınma hakkına sahip olduğu ilkesi uluslararası hukukta yerleşmiş bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸⁰ Zor durumda kalma halinde geminin askeri, sivil veya devletin kamu hizmetine tahsisli gemi ya da sığınılacak limanın askeri veya ticari liman olup olmadığına bakılmayacaktır.⁸¹

⁷⁹ UST 2005'in 1.maddesine göre “sürveyans”: “verilerin, halk sağlığı amaçları için sistematik ve sürekli bir şekilde toplanması, karşılaştırılması ve çözümlenmesi ve halk sağlığı bilgilerinin, değerlendirilmesi ve gerektiğinde halk sağlığı cevabını verme için zamanlıca neşredilmesi anlamındadır.”

⁸⁰ Özman, *Deniz Hukuku-I*, s.252.

⁸¹ Özman, *Deniz Hukuku-I*, s.252; Meray, s.380.

Zor durumda kalmış gemilere yardıma ilişkin genel yaklaşım BMDHS'nin bazı hükümlerine de yansımıştır. Karasularından zararsız geçiş hakkı kullanan gemilerin geçişlerinin şeklini düzenleyen BMDHS'nin 18/2.maddesi hükmü gereği geçiş sırasında durma veya demirlemenin sadece seyrüseferin olağan olaylarından olduğu veya mücbir sebep veya yardım ihtiyaçlarından zorunlu olduğu veya tehlike veya yardım ihtiyacı içinde bulunan kişilere, gemilere veya uçaklara yardım götürülmesi amacıyla olduğu takdirde, geçişin durma ve demirlemeyi de içereceği düzenlemiştir.⁸² Ayrıca kıyı devletlerinin yardım etme konusunda işbirliği yükümlülüğü müstakil olarak BMDHS'nin 98.maddesinde düzenlenmiştir. BMDHS'nin 98/2.maddesine göre, "*Sahili bulunan bütün devletler, deniz ve hava güvenliğini sağlamak üzere uygun ve etkili bir sürekli arama ve kurtarma servisinin kurulmasını ve işleyişini kolaylaştıracaklar ve gerektiği takdirde bu amaçla komşu devletlerle bölgesel düzenlemeler çerçevesinde işbirliğinde bulunacaklardır.*" Böylece kıyı devletlerinin, gemide zor durumda kalan yolcu ve mürettebat için ayırım gözetmeksizin ve şartlar ne olursa olsun insancıl bir yardımda bulunması ve yardım hususunda da uluslararası ve bölgesel işbirliğini kurmak ve güçlendirmek yükümlülüğü BMDHS ile getirilmiştir.⁸³

BMDHS dışında denizde zor durumda kalan yolcu ve mürettebatın kurtarılmasına ilişkin uluslararası birçok düzenleme ile karşılaşmaktadır.⁸⁴ Kıyı devletinin salgın karşısında acil müdahale ve yardım sağlaması konusunda karşımıza çıkan uluslararası düzenlemelerden birisi de 1965 tarihli "*Uluslararası Deniz Trafikinin Kolaylaştırması Sözleşmesi*"⁸⁵ dir. (UDTKS) Bu sözleşme uluslararası deniz trafiğini kolaylaştırmak ve hızlandırmak, gemilerin ve gemiyle taşınan insanların ve malların gereksiz bir şekilde gecikmesini önlemek, taraf devletlerarasında işbirliğine yardımcı olmak, formaliteler ve diğer prosedürlerde mümkün olan en yüksek derecede yeknesaklık sağlama

⁸² Özman, *Deniz Hukuku-I*, s.252; Kuran, s.113.

⁸³ Canca, Hakan Selim, *Devletlerin Gemilere Müdahale Yetki ve Yükümlülükleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s.179.

⁸⁴ 1974 tarihli Denizde Can Emniyeti Uluslararası Sözleşmesi (International Convention for Safety of Life at Sea) (SOLAS), Sözleşmenin İngilizce metni için bkz. <http://www.archive.org/stream/textofconvention00inte#page/n5/mode/2up> (Çevrimiçi, e.t.: 20.05.2020), Türkiye Sözleşmeye 25.05.1980 tarihinde taraf olmuştur, RG.25.05 1980;16985; 1979 tarihli Denizde Arama ve Kurtarma Sözleşmesi (International Convention on Maritime Search and Rescue) (SAR), Sözleşmenin İngilizce metni için bkz. <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201405/volume-1405-I-23489-English.pdf> (Çevrimiçi, e.t.:20.05.2020), Türkiye Sözleşmeye 24.03.1986 tarihinde taraf olmuştur, RG. 24.03.1986;17057.

⁸⁵ Türkiye Sözleşmeye 08.04.2014 tarih ve 6530 sayılı Kanun ile taraf olmuştur, RG. 16.04.2014;28974; Sözleşmenin İngilizce metni için bkz. <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20591/volume-591-I-8564-English.pdf> (Çevrimiçi, e.t.: 16.05.2020).

amacıyla hazırlanmıştır.⁸⁶ UDTKS'nin 5/2.maddesine göre, bu sözleşme kapsamında getirilen deniz trafiğine ilişkin hükümler; kamu sağlığını, hayvanları ve bitkileri etkileyen salgın veya bulaşıcı hastalıkların ortaya çıkmasını ve yayılmasını engellemek için ilgili devletler tarafından kabul edilen geçici tedbirlerin uygulanmasına engel teşkil edecek şekilde yorumlanamayacaktır.

UDTKS'nin Ekinde yer alan “Standartlar” başlıklı maddeler, uluslararası trafiği kolaylaştırmak amacıyla taraf devletlerin uygulaması gerekli olan önlemleri ifade etmektedir (UDTKS m.6). UDTKS'nin Ekinin⁸⁷ 2.20 – 2.27.maddelerinde, salgın hastalık sebebiyle acil tıbbi tedavi ihtiyacı bulunan yolcu ve mürettebatın karaya çıkartılması maksadıyla geminin limana uğraması halinde, gemideki hastalara acil tıbbî müdahale ve hastaların karaya çıkartılması belirli standartlara bağlanmıştır. Bu standartlardan liman uygulamalarına ilişkin olanları şunlardır:

• *“Liman yetkili idaresi, gemi yol üstünde iken tahliye mümkün değilse geminin öncelikli rıhtıma yanaşması sağlamak ile yükümlüdür(m.2.22);*

• *Liman yetkili idaresi, gemi mürettebatı ve yolcular için istemesi gerekli evrakın sunulmasında zaman kısıtlaması koymadan idarî işlemleri yapmakla yükümlendirilmiştir(m.2.23);*

• *Geminin limana varışıyla ilgili olan ve ayrıca hasta kişilere uygulanacak denetimlerden önce hasta kişilerin karaya çıkartılması; acil tıbbî müdahale ve kamu sağlığının korunmasına ilişkin tedbirleri uygulanması gerekliliği getirilmiştir(m.2.25, 2.27);*

• *Hasta kişilerin tedavi veya nihai nakil ya da ülkelerine iade masraflarıyla ilgili olarak garanti ve taahhütler verilinceye kadar acil tıbbi tedaviden kaçınılamaz veya ertelenemez hükmü ile devletin acil tıbbî tedaviden kaçınmayacağı teyit edilmiştir(m.2.26)”.*

B- EŞİT İŞLEM YÜKÜMLÜLÜĞÜ

1923 tarihli Deniz Limanlarının Uluslararası Rejimine İlişkin Sözleşme⁸⁸ nin 2.maddesinde, taraf devletlere ticarî amaçlarla kullanılan limanlarda karşılıklılık ve eşit işlem ilkelerine göre işlem yapma yükümlülüğü yüklenmiştir. Başka bir deyişle taraf devletler, diğer taraf devletlerin gemilerine, kendi gemilerine veya diğer herhangi bir

⁸⁶ Sözleşme hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. [http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/Convention-on-Facilitation-of-International-Maritime-Traffic-\(FAL\).aspx](http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/Convention-on-Facilitation-of-International-Maritime-Traffic-(FAL).aspx) (Çevrimiçi, e.t.: 17.05.2020).

⁸⁷ Sözleşmenin ekindeki değişiklikler Türkiye tarafından 17.01.2018 tarih ve 2018/11316 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanmıştır, RG.19.03.2018;30365.

⁸⁸ Sözleşme hakkında bilgi için bkz. “I-B” No.lu başlık.

devletin gemilerine uyguladığı işlemlerde eşit işlem yapmayı yükümlenmiştir.⁸⁹

Yabancı devletlere karşı eşit işlem ilkesi UDTKS'ye de yansımıştır. UDTKS'nin Ekinin 4.7.maddesinde⁹⁰ “standart” olarak resmî işlemleri kıyı devletinin kamu idaresinin ayrımcılık olmadan uygulamasının sağlanması gerekliliği düzenlenmiştir. Böylece salgın durumunda kıyı devletinin bayrağını taşıyan gemiler ile diğer gemiler arasında veya uyruklarına göre denizciler arasında ayırım yapılamayacaktır.

IV- SALGIN KARŞISINDA LİMANLARDA UYGULANAN KISITLAMALARIN İNSAN HAKLARI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

UST 2005'in 3/1.maddesinde taraf devletlerin salgın karşısında alacakları önlemler kişilerin onuruna, insan haklarına ve temel hak ve özgürlüklerine saygı gösterilerek uygulanacaktır. Salgın hastalık karşısında devletlerinin limanlarda uyguladığı sağlık önlemlerinin uluslararası insan hakları sözleşmeleri kapsamında değerlendirilmesi de gereklidir. Bu bölümde özellikle Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi⁹¹(BMKSHS) ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi⁹²(İHAS) kapsamında devletlerin aldıkları önlemlerin insan hakları sözleşmeleri açısından değerlendirilmesini amaçlamaktayız.

A- BMKSHS VE İHAS'IN LİMAN KISITLAMALARI SEBEBİYLE KIYI DEVLETLERİNE UYGULANMASI

BMKSHS'ye göre taraf devletler, BMKSHS'de tanınan hakları ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer bir fikir, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum veya diğer bir statü gibi herhangi bir nedenle ayrımcılık yapılmaksızın, kendi toprakları üzerinde bulunan ve egemenlik yetkisine tabi olan bütün bireyler için güvence altına almayı bu ve haklara saygı gösterme yükümlülüğü altındadır (m2/1). Aynı şekilde İHAS'a göre taraf devletler kendi yetki alanları içinde bulunan herkesin İHAS'ta düzenlenen hak ve özgürlüklerden yararlanmalarını

⁸⁹ Özman, Deniz Hukuku-I, s.250-251; Kıyı devletlerinin gemilere karşı hukuki ve fiili ayırım yapamayacağına ilişkin ilke BMDHS'ye de yansımıştır. Bkz.: BMDHS m.24/1-b.

⁹⁰ UDTKS m.4.7: “Standart - kamu idarelerinin, sıhhi önlemlerin ve sağlıkla ilgili resmi işlemlerin derhal başlatılmasını, gecikme olmaksızın tamamlanmasını ve ayrımcılık olmadan uygulanmasını sağlamakla yükümlüdür.”

⁹¹ Türkiye 04.06.2003 tarih ve 4868 sayılı Kanun ile BMKSHS'yi onaylamıştır (RG 18.06.2003;25175). Sözleşmenin Türkçe metni için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/53-73.pdf> (Çevrimiçi, e.t: 16.05.2020).

⁹² Türkiye 10.03.1954 tarih ve 6366 sayılı Kanun ile İHAS'ı onaylamıştır. (RG.19.03.1954;8662). Sözleşmenin Türkçe metni için bkz. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf (Çevrimiçi, e.t: 16.05.2020).

sağlarlar (m.1). Her iki sözleşmenin de yer bakımından uygulanma alanını düzenleyen bu maddeleri kapsamında ülke dışında sözleşmeler uygulama kabiliyeti bulmayacaktır;⁹³ ancak ülke dışılık sadece siyasi sınırla belirlenmemiştir. Devletin fiili egemenlik yetkisini kullandığı herhangi bir yerde, taraf devlet sözleşmelerdeki hakları kişilere sağlamak ile yükümlü olacaktır.⁹⁴

Liman devletlerinin salgın karşısında aldığı önlemler devletlerin münhasır egemenlik yetkisini kullandıkları iç sular ve karasularında icra edilmektedir. Bu halde limanlara giriş yapan gemilerdeki yolcu ve mürettebata, liman devletleri BMKSHS’de ve İHAS’ta düzenlenen hak ve özgürlükleri güvence altına almakla ve bu hak ve özgürlüklere saygı göstermekle yükümlü olacaktırlar. Yer bakımından yetkinin yanı sıra devletler önlem alacakları yolcu ve mürettebata ayırım gözetmeksizin Sözleşmelerden kaynaklanan hak ve özgürlükleri tanımakla yükümlüdür.

B- SALGIN KARŞISINDA BMKSHS VE İHAS DÂHİLİNDE HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN SINIRLANDIRILMASI

BMKSHS ve İHAS’ta düzenlenen hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması rejimi de sözleşmelerin içerisinde düzenlenmiştir. Düzenlenen hak ve özgürlüklerden bazılarının sınırlandırılması mümkünken bazılarının sınırlandırılması mümkün değildir. Bu haklar kamusal nitelikli olağanüstü durumlar gerçekleşse dahi sınırlandırılmayacak haklardır.⁹⁵ Sınırlandırılmayacak hakların BMKSHS’de İHAS’a nazaran daha geniş olarak düzenlendiği görülmektedir.⁹⁶ BMKSHS’nin 4/2.maddesinde sınırlandırılmayacak haklar, yaşam hakkı (m.6), işkence yasağı (m.7), köle ve kul olma yasağı (m.8/1-2), borç nedeniyle hapis yasağı (m.11), kanunsuz ceza olmaz ilkesi (m.15), kişi olarak tanınma hakkı (m.16), düşünce, vicdan ve din özgürlüğü (m.18) olarak sıralanmıştır. İHAS’ın 15/2.maddesinde sınırlandırılmayacak hakların yaşam hakkı (m.2), işkence yasağı(m.3), kulluk ve kölelik yasağı (m.4/1) ve kanunsuz ceza olmaz ilkesi (m.7) olduğu düzenlenmiştir.

Hak ve özgürlüklerin, BMKSHS ve İHAS’ta, sınırlandırılmasının ilk hali olağanüstü hallerin varlığı durumudur. Olağanüstü haller sözleşmede, savaş veya ulusun varlığını (yaşamını) tehdit eden başka bir genel tehlike olarak tanımlanmıştır (BMKSHS m.4/1⁹⁷; İHAS m.15/1⁹⁸).

⁹³ Tezcan, Durmuş/ Erdem, Mustafa Ruhan/ Sancakdar, Oğuz/ Önok, Rifat Murat, *İnsan Hakları El Kitabı*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, 7. Bası, s.70.

⁹⁴ Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok, s.70.

⁹⁵ Shaw, s.208.

⁹⁶ Kalabalık, Halil, *İnsan Hakları Hukukuna Giriş*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, ss.85-86.

⁹⁷ BMKSHS’nin m.4/1: “Sözleşmeci Taraf Devletler, ulusun yaşamını tehdit eden olağanüstü bir durum meydana gelmesi ve bunu resmen ilan etmeleri halinde, durumun zorunluluklarının kesinlikle gerektirdiği ölçüde, uluslararası hukuktan

Avrupa İnsan Haklar Mahkemesinin *A ve diğerleri/Birleşik Krallık kararında*⁹⁹ güvenlik, sağlık ve kamu düzeninin sağlanmasında sözleşmenin izin verdiği olağan ve normal tedbir veya sınırlamaların yetersiz kalması halinde olağanüstü durumun varlığı kabul edilmiştir.¹⁰⁰ Salgın hastalık karşısında devletlerin olağan ve normal tedbir veya sınırlamalarının yetersiz kalması halinde olağanüstü bir durumun varlığı kabul edilecektir. Olağanüstü durumun varlığı halinde devletlerin belirli şartlar altında hak ve özgürlükleri sınırlandırabilecekleri (askıya alınabilecekleri) belirtilmiştir. Sınırlandırmanın şartları sözleşmelerde şu şekilde belirtmiştir:

- Durumun zorunluluklarının kesinlikle gerektirdiği ölçüde sınırlamanın yapılması (BMKSHS m.4/1; İHAS m.15/1),
- Uluslararası hukuktan doğan başka yükümlülükler ters düşülmemesi, (BMKSHS m.4/1; İHAS m.15/1),
- Irk, renk, cinsiyet, dil, din, toplumsal köken gibi sebeplerle ayrımcılık içermemesi, (BMKSHS m.4/1).

Taraf devletler salgın hastalığın sözleşmeler kapsamında olağanüstü durum olması halinde devletler hukuki şartları bağlı kalarak sınırlandırılacak hak ve özgürlükleri askıya alabileceklerdir. Hak ve özgürlükleri olağanüstü durumların varlığı sebebiyle askıya alan devletler, hak ve özgürlüklere aykırı aldığı tedbirleri bildirim yükümlülüğüne de tabidir. BMKSHS m.4/3'e göre hak ve özgürlükleri sınırlandıran tedbir alan devlet sınırlandırmayı gerektiren sebep hakkında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığıyla sözleşmeye taraf diğer devletleri derhal bilgilendirir.¹⁰¹ Ayrıca bu bildirim kapsamında sınırlandırmanın sona erme tarihi de iletilir. Buna benzer bir hüküm İHAS m.15/3'te yer almaktadır. İHAS kapsamındaki bu bildirim Avrupa Konseyi Genel Sekreterine yapılmaktadır.¹⁰²

---

doğan diğer yükümlülüklerine aykırı düşmeyecek ve ırk, renk, cinsiyet, dil, din, toplumsal köken gibi sebeplerle ayrımcılık içermeyecek şekilde, bu Sözleşmedeki azaltma yapan tedbirler olabilir.”

⁹⁸ İHAS m.15/1: “Savaş veya ulusun varlığını tehdit eden başka bir genel tehlike halinde her Yüksek Sözleşmeci Taraf, durumun kesinlikle gerektirdiği ölçüde ve uluslararası hukuktan doğan başka yükümlülükler ters düşmemek koşuluyla, bu Sözleşme’de öngörülen yükümlülükler aykırı tedbirler olabilir.”

⁹⁹ 19.02.2009-3455/05; kararın Türkçe metni için bkz. http://www.madde14.org/index.php?title=A_ve_Di%C4%9Ferleri/_Birle%C5%9Fik_Krall%C4%B1k (Çevrimiçi, e.t.: 23.05.2020).

¹⁰⁰ Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok, s.721.

¹⁰¹ BMKSHS'nin 4/1.maddesinde, İHAS m.15'den farklı olarak olağanüstü durumun varlığı sebebiyle devletlerin hak ve özgürlükleri sınırlandırabilmeleri için bu durumu resmi yollarla ayrıca ilan etmesi gerektiği şartı da getirilmiştir.

¹⁰² İHAS m.15/3: “Aykırı tedbirler alma hakkını kullanan her Yüksek Sözleşmeci Taraf, alınan tedbirler ve bunları gerektiren nedenler hakkında Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne tam bilgi verir. Bu Yüksek Sözleşmeci Taraf, sözü geçen tedbirlerin yürürlükten kalktığı ve Sözleşme hükümlerinin tekrar tamamen geçerli olduğu tarihi de Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne bildirir.”; İHAS'ın 15.maddesi kapsamında hak

BMKSHS ve İHAS'ta hak ve özgürlüklerin belirli hukuki şartlar dâhilinde olağan dönemlerde de devletlerce sınırlandırılabilmesi düzenlenmiştir. Sözleşmelerde olağan dönemde hak ve özgürlüklerin sınırlandırmanın şartlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Sınırlama mutlaka kanun(yasa) düzenlemesi ile yapılmalıdır.
- Sınırlama sadece sözleşmede belirtilen meşru amaçlara ulaşmak için yapılmalıdır.
- Sınırlama demokratik bir toplumda gerekli olmalıdır.
- Son olarak bu gereklilik temelinde yapılan müdahalenin de orantılı olması şarttır.¹⁰³

Salgın hastalıklara karşı olağan dönemlerde devletlerin kamu sağlığı gerekçesiyle yasal önlemler aldıkları görülmektedir. Sözleşmelerde düzenlenen, “yerleşme ve seyahat özgürlüğü” (BMKSHS m.12; İHAS Ek Protokol 4), “din ve vicdan özgürlüğü” (BMKSHS m.18; İHAS m.9), “ifade özgürlüğü” (BMKSHS m.10; İHAS m.10), “toplanma özgürlüğü” (BMKSHS m.21; İHAS m.11), “dernek kurma özgürlüğü” (BMKSHS m.22; İHAS m.11), “özel ve aile hayatının korunması özgürlüğü” (İHAS m.8), kamu sağlığı¹⁰⁴ gerekçesiyle sınırlandırılabilir.

Ülkemizde, salgın hastalıklara karşı 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu¹⁰⁵ kapsamında düzenlemelerin yapıldığı; hak ve özgürlüklere bu yasa ile bazı sınırlandırmalar getirildiği görülmektedir. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 49/1.maddesi dâhilinde Türkiye limanlarına salgın hastalıkların girmesine mani olmak üzere alınabilecek tedbirler şu şekilde sıralanmıştır:

- Gemilerin tıbbî muayenesi,
- Bulaşık olduğundan şüphe edilen yolcuların nezaret altında bulundurulması veya tecridi,
- Hastaların tahaffuzhane¹⁰⁶ veya sâri (salgın) hastalıklar hastanelerinde iyileşinceye kadar tedavi ve etrafı için tehlikeleri kalkana kadar tecridi,
- Gemilerin ve sıhhat memurlarının görecekları lüzum üzerine temizlenebilir olan ticaret eşyasıyla, kişisel eşyanın ve gemi eşyasının fenni temizliği,
- Hastalık bulaştırabilecek olan haşeratın ve hayvanların itlafı,
- Yolcu ve mürettebata aşı veya serum uygulanması.

---

ve özgürlükleri askıya alma hususunda ayrıntılı bilgi için bkz. https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Derogation_TUR.pdf (Çevrimiçi, e.t.: 23.05.2020).

¹⁰³ Doğru, Osman/Nalbant, Atilla, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar - 2. Cilt*, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.11-19; Kalabalık, s.87-102.

¹⁰⁴ Sınırlandırma sebebi olarak kamu sağlığı hakkında bkz. Kalabalık, s.96.

¹⁰⁵ RG.06.05.1930;1489

¹⁰⁶ “Sefer sırasında, yolcu ve çalışanların arasında bulaşıcı hastalık görülen gemilerin karantina sürelerini geçirmeleri, gerekli sağlık önlemlerinin alınması ve hastaların iyileştirilmeleri için büyük limanlara yakın kıyılara kurulmuş sağlık kuruluşu”, Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/> (Çevrimiçi, e.t.: 23.05.2020).

Kanuna göre bu tedbirlerin uygulanabilmesi ve gemilerin lazım olduğu müddetçe limanlarda tutulması için hudut ve sağlık memurları yetkili kılınmıştır (m.49/2). Kanununun 49.maddesi kapsamındaki tedbirler görüleceği üzere sözleşmelerde belirtilmiş olan bazı hak ve özgürlükleri sınırlandırmaktadır. Ancak daha önce belirttiğimiz üzere kıyı devletleri salgın hastalık bulgusu olan gemilere karşı limanı kapatma, yolcu veya mürettebata tıbbi yardımda bulunmama, bunların karaya çıkmalarını engelleme, başka limana gönderme davranışları göstermişlerdir. Bu eylemlerin BMKSHS ve İHAS kapsamında değerlendirilmesi de ayrıca gereklidir.

Kıyı devletinin salgın hastalık tehlikesi içerisindeki gemilere, uluslararası yükümlülüklerle aykırı bir biçimde limanı kapatması, gemideki yolcu ve mürettebat karaya çıkarmaması veya hastalığa yakalanmış olanları tedavi etmekten imtina etmesi bireylerin yaşama hakkı ile doğrudan ilgilidir. Yaşam hakkı BMKSHS'nin 6/1.maddesinde¹⁰⁷ ve İHAS'ın 2/1.maddesinde¹⁰⁸ düzenlenmiştir. Her iki sözleşmede de sınırlandırılmayacak (askıya alınamayacak) haklardan birisi de yaşam hakkıdır.¹⁰⁹ Yaşam hakkı devlete, bireyi öldürmeme, yaşamı koruma ve ölümü soruşturma yükümlülüğü yüklemektedir.¹¹⁰ Bireyin yaşamını koruma yükümlülüğü dâhilinde kıyı devletlerinin egemenlik alanı içinde bulunan bireylerin yaşamlarını korumak için gerekli tedbirleri almakla yükümlülüğe de bulunmaktadır. Kıyı devletlerinin salgın karşısında uluslararası hukuktan kaynaklanan pozitif yükümlülüğünü ihlal etmesi, gemide bulunan yolcu ve mürettebatın yaşam hakkının ihlali anlamına geleceği açıktır. Örneğin UST 2005'in 28/1.maddesi hükmü kapsamında taraf olan kıyı devletlerine salgın sebebiyle bir geminin limana uğramasını engellememe yükümlülüğü yüklenmiştir. Ancak limanın ilgili salgın hastalığa karşı gerekli sağlık ekipmanı ile donatılmamış olması halinde kıyı devleti gemiyi en yakın ve uygun giriş noktasına yönlendirmelidir. Uluslararası hukuktan kaynaklanan bu pozitif yükümlülüğün ihlali ile gemideki yolcu veya mürettebatın ölümüne sebebiyet vermek, yaşam hakkının ihlali anlamına gelecektir.

BMKSHS'de ve İHAS'ta sayılan ve sınırlandırılmayacak (askıya alınamayacak) haklardan birisi de “işkençe ve kötü muamele yasağı”dır

¹⁰⁷ BMKSHS m.6/1: “Her insan doğuştan yaşama hakkına sahiptir. Bu hak hukuk tarafından korunur. Hiç kimse yaşama hakkından keyfi olarak yoksun bırakılamaz”; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 25.maddesinde de yaşam hakkı şu şekilde düzenlenmiştir: “Herkesin kendinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.”

¹⁰⁸ İHAS m.2: “Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez”.

¹⁰⁹ Doğru, Osman/ Nalbant, Atilla, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi – Açıklama ve Önemli Kararlar 1. Cilt*, 2.bası, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.9.

¹¹⁰ Doğru/Nalbant, 1.Cilt, s.9.

(BMKSHS m.7; İHAS m.3). Bu yasak ile devlete bireye karşı, işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı muameleye veya cezaya maruz bırakılmama yükümlülüğü yükletilmiştir. BMKSHS'nin 7.maddesinde ayrıca, bireyin serbest iradesi olmadan tıbbi veya bilimsel bir deneye tabi tutulamayacağı da düzenlenmiştir. Kıyı devletinin salgın karşısında alacağı tedbirlerin, UST 2005'in 3.maddesi uyarınca bireyleri onuruna, insan haklarına ve temel hak ve özgürlüklerine uygun olması gereklidir.

Salgın karşısında uygulanan tecrit (karantina) tedbiri “*özgürlük ve güvenlik hakkı*” kapsamında incelenebilir (BMKSHS m.9; İHAS m.5). İHAS'ta “*özgürlük ve güvenlik hakkı*”nın bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemek amacıyla sınırlandırılabilceği düzenlenmiştir (İHAS m.5/1-e). Salgını engellemek amacıyla hastalıkları taşıyanların tutulması tedbirinin uygulanmasının hukukiliğinin tespiti konusunda AİHM, *Enhorn-İsveç kararında*¹¹¹ bazı temel kriterler belirlemiştir. Mahkemeye göre öncelikle bulaşıcı hastalığın yayılmasının kamu sağlığı açısından bir tehlike oluşturup oluşturmadığının tespiti yapılmalı ve daha hafif tedbirler ile hastalığın yayılmasının önlenmesi sağlanamıyorsa son çare olarak hastalık taşıyan kişinin tutulması tedbiri uygulanmalıdır.¹¹²

Özel ve aile yaşamına, konuta ve haberleşmeye saygı hakkı İHAS'ın 8/1.maddesinde düzenlenmiştir.¹¹³ Bu düzenleme ile özel yaşam, aile hayatı, konuta ve haberleşmeye saygı yükümlülüğü devlete yüklenmiştir. Saygı yükümlülüğü devlete bu haklara dokunmama, koruma ve ihlal edildiğinde soruşturma yükümlülüklerini kapsar.¹¹⁴ İHAS'ın 8/2.maddesinde ise devletin bu hak ve özgürlükleri sınırlandırabilceği düzenlenmiştir.¹¹⁵ Bu hüküm uyarınca salgın karşısında devlet sağlığın korunması gerekçesi ile bu hak ve özgürlüğü belirli şartlar altında sınırlandırabilecektir.¹¹⁶

İHAS'ın 8.maddesi çerçevesinde özel yaşamın korunması düzenlemesi, bireyin maddi, manevi bütünlüğü ile kişisel gelişim hakkını güvence altına almayı amaçlamaktadır.¹¹⁷ Salgın döneminde devletin UST 2005'in 23.maddesine göre alacağı halk sağlığına ilişkin

¹¹¹ Enhorn / İsveç, Başvuru No: 56529/00, 25 Ocak 2005, ss. 36-56.

¹¹² Doğru/Nalbant, 1.Cilt, s.391; ayrıca bkz. Karakul, Selman, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Sağlık Hakkı-I”, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.3, S.2, 2016, ss.186-187.

¹¹³ Aynı şekilde BMKSHS'de Mahremiyet hakkı başlığı altında “Hiç kimsenin özel ve aile yaşamına, konutuna veya haberleşmesine keyfi veya hukuka aykırı olarak müdahale edilemez; onuru veya itibarı hukuka aykırı saldırılara maruz bırakılamaz.” düzenlenmiştir (m.17).

¹¹⁴ Doğru/Nalbant, 2.Cilt, s.1.

¹¹⁵ İHAS m.8/2: “Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir.”

¹¹⁶ Genel sınırlandırma sebepleri için bkz. “IV-B” No.lu başlık.

¹¹⁷ Tezcan/Erdem/Sancakdar/Önok, s.362; Doğru/Nalbant, 2.Cilt, a.g.e, s.1.

önlemler veya ilave önlemler çerçevesinde yolculara yapılacak tıbbi muayene, aşılama, hastalıktan koruma yöntemi veya diğer sağlık önlemleri alınırken kişinin aydınlatılmış rızasının alınması gereklidir. Aydınlatılmış rızası alınmadan UST 2005'in 23.maddesindeki tedbirin bireye uygulanması bireyin özel yaşamına saygı hakkına müdahale oluşturabilecektir.¹¹⁸ UST 2005'in 23.maddesinde tedbir uygulanacak bireylerin tedbire karşı verecekleri rızada düzenlenmiştir.¹¹⁹

İHAS'ın 8.maddesi kapsamında bireylerin kişisel verileri de özel yaşamın bir parçasını oluşturmaktadır.¹²⁰ Salgın karşısında taraf devletlerin alacakları tedbirler kapsamında bireylere ilişkin elde edilmiş kişisel verilerin işlenmesi UST 2005'in 45.maddesinde düzenlenmiştir.¹²¹ Bu hükme göre, bir taraf devlet tarafından, diğer taraf Devletten veya DSÖ'den kimliği saptanan veya kimliği saptanabilir bir kişiye ilişkin olarak derlenen veya bunlardan alınan sağlık bilgileri, gizli tutulacak ve ulusal yasalar uyarınca kimlik belirtilmeksizin işlem görecektir. Ancak, bir halk sağlığı riski karşısında riskin değerlendirilip; kontrol edilmesi gereken durumlarda, taraf devletler kişisel verileri açıklayabilir, işleme tabi tutabilir. Ayrıca UST 2005'in 45/2.maddesi gereği taraf devletler ve DSÖ'nün kişisel verileri bazı hukuki güvenceler içerisinde işlemesi gerekmektedir: Buna göre taraf devletler ve DSÖ, *"(a) tarafsız bir şekilde ve yasalara uygun olarak işlem gördüklerini ve bu amaçla bağdaşmayan daha ileri bir işleme tabi tutulmadığını; (b) bu amaçla ilgili olarak yeterli, maksada uygun olduğunu ve aşırıya kaçmadığını; (c) doğru olduğunu ve gerektiğinde güncellendiğini; doğru ve tam olmayan verilerin silinmesi veya düzeltilmesini sağlamak için her türlü makul adımın atılması gerektiğini ve (d) gerektiğinden daha uzun saklanmamış olduğunu"*, temin etmek zorundadırlar. Ayrıca UST 2005'in 45/3.maddesine göre DSÖ, uygulanabildiği ölçüde, bireye, talep üzerine, sözü edilen kişisel verilerini kolayca anlaşılabilir bir formatta, yersiz gecikme veya masrafa yol açmadan ve şayet gerekirse düzeltilmesine imkân verecek şekilde temin etmekle yükümlüdür. Bu düzenlemeler çerçevesinde, devletin salgın karşısında aldığı tedbirlere ilişkin uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülüklerini ihlal etmesi ayrıca bireyin İHAS m.8'te düzenlenen özel yaşamının korunması hakkını ihlal edildiği anlamına gelebilecektir.

¹¹⁸ Doğru/Nalbant, 2.Cilt, s.3: "Öte yandan tıbbi müdahaleden önce kişinin gerektiği şekilde rızasının alınmaması özel yaşama saygı hakkına bir müdahale oluşturabilir. Mahkemeye göre bireylerin maddi ve manevi bütünlükleri, kendilerine sağlanan tıbbi tedavinin seçimine katılmaları ve bu konuda kendilerinin rızalarının alınması ve maruz kalabilecekleri sağlık risklerini değerlendirebilmeleri için gerekli bilgiyi edinmeleri, Sözleşmenin 8.maddesinin kapsamına girer (Besen - Türkiye [k.k.], no.48915/09, 43, 44)."

¹¹⁹ Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. "II-A-2-a" No.lu başlık.

¹²⁰ Doğru/Nalbant, 2.Cilt, s.6.

¹²¹ Konu hakkında bkz. Avrupa Konseyi 108 No'lu Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireyin Korunması Sözleşmesi; Sözleşme hakkında bilgi için ayrıca bkz. <https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/4183/Kisisel-Verilerin-Korunmasi-Alaninda-Uluslararası-ve-Ulusal-Düzenlemeler> (Çevrimiçi, e.t:30.05.2020).

Seyahat özgürlüğü, BMKSHS'in 12.maddesinde ve İHAS'ın Ek-4 Protokolünün 2.maddesinde düzenlenmiştir. Seyahat özgürlüğünün genel sağlık sebebiyle sınırlandırılabilceğini de bu sözleşmelerde belirtilmiştir.¹²² Kıyı devletlerinin salgın karşısında alacakları önlemler kapsamında yolcu ve mürettebatın seyahat özgürlüklerini sınırlandırabilecekleri bahse konu sözleşmeler kapsamında belirtilmiş hukukî şartlar çerçevesinde mümkün olacaktır.

Kıyı devletlerinin salgın karşısında uyguladıkları tedbirlerin sözleşmeler kapsamında tanınan diğer hak ve özgürlüklere göre değerlendirilmesi mümkündür. Kıyı devletinin eylemlerinin sözleşmelere aykırı olması halinde, sözleşmelerde sağlanan uluslararası yollara başvuru için ön şart kıyı devletinin iç hukukunun tüketilmesidir. Diğer bir ifade ile hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiğini iddia eden yolcu veya mürettebatın sözleşmede öngörölmüş uluslararası denetim mekanizmasına başvurabilmesi için öncelikle tedbiri uygulayan kıyı devletinin iç hukuk yollarına başvurması ve tüketmesi zorunludur.¹²³

SONUÇ

Gemilerin uğramasına ve barınmasına uygun olan, doğal olarak oluşmuş ya da insan marifetiyle inşa edilen limanlar, BMDHS hükümleri çerçevesinde kıyı devletlerinin iç sularına dâhildir. Bu halde devletlerin limanlar üzerinde tam bir egemenliğinin bulunduğu; bu alana yabancı devlet tabiiyetindeki gemilerin giriş ve çıkışlarının kıyı devleti tarafından düzenlenebileceği ve limanların kıyı devletlerince kapatılabileceğini ilke olarak kabul edilmektedir. Ancak uluslararası hukuk uygulamasında devletler ticari gemilere uluslararası antlaşmalarla ve karşılıklılık ilkesi kapsamında limanlarını olağan dönemlerde açmaktadırlar. Deniz taşımacılığının uluslararası önemi devletlerin, deniz ticaretinin önündeki engellerin kaldırılması yükümlülüğünü çok taraflı antlaşmalarla devletlere yüklediği de görölmektedir.

¹²² BMKSHS m.12/3: "Yukarıda belirtilen haklar, bu Sözleşmede tanınan diğer haklara uygun olarak ulusal güvenlik, kamu düzeni (ordre public), genel sağlık veya genel ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli sebepler ile hukuken öngörölmüş sınırlamalar dışında hiç bir sınırlamaya tabi tutulamaz."; İHAS Ek 4. Protokol m.2: "Bu haklar, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler olarak ve yasayla öngörölmüş sınırlamalara tabi tutulabilir."

¹²³ BMKSHS'ye Ek İhtiyari Protokolünün 2.maddesine göre "1. maddenin hükümlerine tabi olarak, Sözleşmede belirtilen haklarından birinin ihlal edildiği iddiasında bulunan ve bütün iç hukuk yollarını tüketen bireyler, inceleme yapması için Komiteye yazılı şikâyetle bulunabilirler." (Türkiye Protokolü, 29.06.2006 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile onaylamıştır. RG. 05.08.2006;26250.); İHAS m.35/1.maddesine göre, "Mahkeme'ye ancak, uluslararası hukukun genel olarak kabul edilen ilkeleri uyarınca iç hukuk yollarının tüketilmesinden sonra ve iç hukuktaki kesin karar tarihinden itibaren altı aylık bir süre içinde başvurulabilir".

Devletlerin egemenlik yetkilerini Koronavirüs (Covid – 19) salgını (pandemi) sebebiyle limanları tamamen kapatması veya limanlarda uyguladığı aşırı kısıtlayıcı işlemlerin uluslararası hukuk tarafından devletlere yüklenen yükümlülüklerin ihlali anlamına gelmektedir. Şöyle ki, salgın dönemleri için uluslararası hukukta kıyı devletlerinin limandaki uygulamaları için ilk önemli düzenleme UST 2005'tir. UST 2005 salgın dönemlerinde, devletlerin uluslararası trafik ve ticarete gereksiz müdahaleden kaçınmalarını temel ilke olarak ortaya koyarken; bir taraftan da halk sağlığı açısından ortaya çıkacak risk ile orantılı ve sınırlı olarak gerekli sağlık tedbirlerini alınmasını devletlere yüklemektedir. Diğer bir ifade ile UST 2005, salgın dönemlerinde, uluslararası deniz ticareti ile alınacak tedbirler arasında bir denge oluşturmayı hedeflemiştir. Bu kapsamda salgına karşı alınacak tedbirler için bir dizi temel esas belirlemiştir. Bunlardan önemle vurgulanması gerekenler özetle şunlardır:

- Devletlerce alınacak sağlık tedbirler bireylerin onuruna, insan haklarına ve temel hak ve özgürlüklerine saygı gösterilerek uygulanması gereklidir (UST 2005 m.3/1);

- Devletler halk sağlığı amacıyla gemilerin varış veya kalkışında yolculara ve yüke ilişkin bazı bilgileri talep edebilme veya aydınlatılmış rızalarını alarak yolcu ve mürettebata bazı girişimsel olmayan (*non-invaziv*) tıbbi muayeneleri yapabilme yetkisine sahiptir (UST 2005 m.23/1);

- Ancak bir halk sağlığı riski ile karşılaşırca, devlet aydınlatılmış rıza alarak girişimsel (*invaziv*) tıbbi muayene, aşılama, hastalıktan koruma yöntemi veya diğer sağlık tedbirleri gibi daha güçlü ilave tedbirler alabilecektir (UST 2005 m.23/2);

- Yolcu ilgili tedbirlere rıza vermezse, ulusal mevzuatına uygun olarak ve böyle bir riskin kontrol edebilmesini gerektiği ölçüde, yolcuyu bazı işlemlere (tecrit, karantinaya gibi) zorlayabilir veya bu işlemlerden geçmesi için tavsiyede bulunabilir (UST 2005 m.31/2). UST 2005'in 31/2.maddesine göre, şayet yolcu taraf devletçe talep edilen tıbbi muayene, aşılama ya da hastalıktan diğer korunma yöntemlerinin uygulanmasına razı olmuyor veya bu önlemlere ilişkin talep edilen bilgi ve belgeleri vermeyi reddediyorsa, devlet yolcunun ülkeye girişine engel olabilecektir.

- UST 2005'e göre ayrıca kıyı devleti hastalığın yayılmasını engellemek üzere, gerekirse, taşıtın tecridini de içeren ilave sağlık tedbirleri uygulayabilecektir. Salgın hastalık sebebiyle bir geminin liman giriş noktasına uğraması engellenemeyecektir. Ancak limanın ilgili salgın hastalığa karşı gerekli sağlık ekipmanı ile donatılmamış olması halinde kıyı devleti gemiyi en yakın uygun giriş noktasına yönlendirebilecektir. Ayrıca, gemilerin serbest pratikası (limana girişi) reddedilemeyecek ve gemiden yolcu indirme ve bindirme, yük ve ambar yükleme ve boşaltma veya yakıt, su, yiyecek ve malzeme ikmalinden alıkonmayacaktır (UST 2005 m.28).

• Devletlerin ilave sağlık önlemi veya DSÖ'nün tavsiye kararlarından daha büyük önlemleri uygulayıp uygulamama kararlarını, bilimsel ilkelere, insan sağlığına yönelik bir riske ilişkin mevcut bilimsel kanıtı veya bu kanıtın yetersiz olması durumunda, DSÖ ve diğer ilgili hükümetler arası örgütler ve uluslararası organlardan sağlanan bilgiler dâhil olmak üzere mevcut bilgilere, DSÖ tarafından sağlanan herhangi bir mevcut belirli rehberlik veya tavsiyelerine dayandırmaları gerekli kılınmıştır (UST 2005 m.43/2).

UST 2005 dışında salgın karşısında denizde yardım yükümlülüğünün, bir uluslararası örf ve adet kuralı olmasının yanı sıra bu kuralı somutlaştıran birçok uluslararası antlaşma da bulunmaktadır. Salgın ile ilgili olarak dikkati çeken uluslararası antlaşma, UDTKS'dir. Bu Sözleşmenin hükümleri çerçevesinde salgın hastalık sebebiyle acil tıbbi tedavi ihtiyacı bulunan yolcu ve mürettebatın karaya çıkartılması amacıyla geminin limana uğraması halinde, gemideki hastalara acil tıbbi müdahale ve hastaların karaya çıkartılması belirli standartlara bağlandığı (UDKTS Eki m 2.20 – 2.27); ayrıca salgın durumunda kıyı devletinin bayrağını taşıyan gemiler ile diğer gemiler arasında veya uyruklarına göre denizciler arasında ayırım yapamayacağı (UDKTS Eki m.4.7) düzenlenmiştir.

Koronavirüs (Covid – 19) salgını karşısında devletlerin limanlar üzerindeki egemenlik yetkilerinin uluslararası hukukun belirlediği sınırlar kapsamında uygulanması gerekmektedir. Bu sınırlara aykırı yapılacak işlem ve eylemlerinde bazı insan hakları ihlallerine vücut vermesi kaçınılmaz olmaktadır. Salgın döneminde kıyı devletlerinin işbirliği içerisinde davranmaları, uluslararası ticareti ve insan haklarını en az etkileyecek nitelikteki liman kısıtlamalarına başvurmaları, uluslararası hukukun çizdiği dengeli çözüm yolunun bir gereğidir.

KAYNAKÇA

Aksar, Yusuf, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II*, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2019.

Azarkan, Ezeli, *Uluslararası Sağlık Hukuku ve Uluslararası Hukuk*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.

Baykal, Ferit Hakan, *Deniz Hukuku Çalışmaları*, Alfa Yay., İstanbul, 1998.

Bozkurt, Enver/ Poyraz, Yasin/ Selsen, Erdal *Devletler Hukuku*, 10.Baskı, Legem Yay., Ankara, 2018.

Canca, Hakan Selim, *Devletlerin Gemilere Müdahale Yetki ve Yükümlülükleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.

Doğan, Cahid, "Hastanın Aydınlatılması ve Rızasının Alınması", Girne Amerikan Üniversitesi- KKTC Sağlık Bakanlığı- KKTC Baro- KKTC Tabipler Birliği Sağlık Hukuku Sempozyumu (2-3 Mart 2009), Girne- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010, s.119-219.

Doğru, Osman/ Nalbant Atilla, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar - 1.Cilt*, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Doğru, Osman/ Nalbant Atilla, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi - Açıklama ve Önemli Kararlar - 2, Cilt, 2.bası*, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Ertuğrul, Ümmühan, "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine Göre Kıyı Devletinin Egemen Hakları", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.21, S., 2017, ss.41-71.

Kalabalık, Halil, *İnsan Hakları Hukukuna Giriş*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.

Karan, Hakan, "Kıbrıs Ekseninde Uluslararası Deniz Hukuku Bakımından Ticaret Gemilerinin Yabancı Limanlara Uğraması", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.1, S.1, 2010, ss.52-68

Kızılsümer Özer, Deniz, "Denizden Gelen Sığınmacılar ve Uluslararası Hukuk", Uluslararası Hukuk ve Politika, C.3, S.10, 2007, ss.75-95.

Kuran, Selami, *Uluslararası Deniz Hukuku*, 4.Baskı, Beta Yay., İstanbul, 2014.

Meray, Seha L., *Devletler Hukukuna Giriş - Cilt 1*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1968.

Miron, Alina, "Port Denials and Restrictions in Times of Pandemic: Did International Law Lose its North Star?", EJIL: Talk!, (22.04.2020), < <https://www.ejiltalk.org/port-denials-and-restrictions-in-times-of-pandemic-did-international-law-lose-its-north/> > (Çevrimiçi, e.t.:06.05.2020).

Uslu, Ferhat/ Özdemir, Ali, "Yaşama Hakkı Bağlamında Denizlerde "Geri Gönderilmeme (Non-Refoulement) İlkesi", Ombudsman Akademik Dergisi, S.6, 2017, ss.49-78.

Özman, M. Aydoğan, *Deniz Hukuku –I*, Turhan Yayınevi, Ankara, 2006.

Özman, M. Aydoğan, *Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, 1984.

Pazarıcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri - 2. Kitap*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005.

Samancı, Uğur, "Uluslararası Sağlık Tüzüğü (2005) ve Hukuki Niteliği", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.18, 2016, ss.113-169.

Karakul, Selman, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Sağlık Hakkı-I", *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.3, S.2, 2016, ss.186-187.

Shaw, Malcolm N., *Uluslararası Hukuk*, Çev. Ed. İbrahim Kaya, Tüba Yayınları, Ankara, 2018.

Simons, Clive R., *Historic Waters in The Law of the Sea*, Martinus Nijhoff Publishers 2008.

Sur, Melda, *Uluslararası Hukukun Esasları*, Beta Yay., İstanbul 2019.

Tanaka, Yoshifumi, *The International Law of the Sea*, Cambridge University Press, 2012.

Tekin Apaydın, Deniz, "Düz Esas Hatların Belirlenmesinde Adaların Rolü: Adalar Saçağı Bilmecesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C.25, S.2, 2019, ss.524-548.

Tezcan, Durmuş/ Erdem, Mustafa Ruhan/ Sancakdar, Oğuz/ Önok, R. Murat, *İnsan Hakları El Kitabı*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, 7. Bası.